

Univerzita Karlova

Fakulta humanitních studií

Studium humanitní vzdělanosti

Hana Vaňková

Sídliště Horní Měcholupy očima svých obyvatel

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Hedvika Novotná, Ph.D.

Praha 2021

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne: 30.7.2021

Hana Vaňková

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala a vyjádřila vděčnost Mgr. Hedvice Novotné, PhD. za její pomoc, trpělivost, cenné rady a podporu, kterou mi poskytovala po celou dobu vzniku této práce.

Obsah

Úvod

1. Teoretická část

1.1. Domov, lokální identita, prostor a místo

1.2. Sídliště

2. Metodologická část

2.1. Výzkumný problém, výzkumné otázky

2.2. Výzkumná strategie

2.3. Techniky tvorby dat

2.4. Analýza dat

2.5. Výběr vzorku, prostředí výzkumu

2.6. Etika výzkumu

3. Empirická část

3.1. Reflexe domova

3.2. Teritorializace identit

3.2.1. Teritorializovaná identita

3.2.2. Reteritorializovaná identita

3.2.3. Deteritorializovaná identita

3.2.4. Vícenásobné identifikace

3.3. Sídliště Horní Měcholupy očima aktérů

3.3.1. Počátky na sídlišti Horní Měcholupy

3.3.2. Mezidobí

3.3.3. Dnešní dynamický vývoj

3.4. Společenský život sídliště

3.4.1. Sousedské vztahy

3.4.2. Vztahy a interakce s ostatními obyvateli sídliště

3.5. Místo a sídliště

Závěr

Seznam literatury

Úvod

V dnešní době se bydlení v panelových domech *„dotýká více než čtvrtiny našich spoluobčanů: ve více než 1,2 milionech panelákových bytů bydlí přes 2,7 milionů obyvatel České republiky“* (Skřivánková et al. 2016, str. 9). Pro někoho mohou představovat hmotnou pozůstatost bývalého politického režimu, která měla být dávno zbořena. Pro druhého jsou sídliště místem domova (Zadrazilová, 2007).

Od dětství bydlím na sídlišti Horní Měcholupy. Toto sídliště na okraji Prahy v bezprostřední blízkosti přírody a Hostivařské přehrady pro mě znamená především domov, a také srdeční záležitost. Tato lokalita pro mě představovala kulisu mého dětství a dospívání. Prožila jsem zde nejrůznějšími zážitky, přátelství, úspěchy, ale i pády. Z nejrůznějších informačních zdrojů a sdělovacích prostředků jsem zaznamenala protichůdné názory týkající se problematiky sídlišť. Život na „svém“ sídlišti jsem nepovažovala za cosi negativního, ba naopak.

V okamžiku výběru tématu pro svou bakalářskou práci jsem se zamyslela nad tím, jak ve skutečnosti ostatní obyvatelé nahlíží na toto sídliště? Jaké jsou v prostředí sídliště vztahy mezi lidmi? Znamená pro ostatní obyvatelé toto sídliště domov, tak jako pro mě? Co pro ně znamená domov? Představí si pod pojmem domov nějaké konkrétní místo, nebo něco úplně jiného? Můj zájem se prohloubil o to více, neboť podobný výzkum či bakalářská práce nebyly doposud sídlišti Horní Měcholupy a jeho obyvatelům věnovány.

Cílem této práce bylo zjistit, jak obyvatelé sídliště Horní Měcholupy reflektují svůj postoj k domovu, a jak nahlíží na sídliště, kde bydlí. Zaměřila jsem se na obyvatele panelových domů na zmíněném sídlišti. Výzkum jsem realizovala pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Práci jsem rozdělila na tři části – teoretickou, metodologickou a empirickou. V teoretické části přibližuji pojmy domov, lokální identita, prostor, místo a sídliště. V metodologické části objasňuji jednotlivé kroky výzkumu. Empirická část je rozdělena do pěti kapitol – Reflexe domova, Teritorializace identit, Sídlíště Horní Měcholupy očima aktérů, Společenský život sídliště a Místo a sídliště. V závěru práce shrnuji zjištěné poznatky.

1. Teoretická část

1.1. Domov, lokální identita, prostor a místo

Domov představuje jednu ze sdílených společenských hodnot. Je spjat s obecnou normou a očekáváním, že každý člověk musí nějaký domov mít. Ztráta a absence domova je pokládána za osobní neštěstí a bolestivou zkušenost (Vacková, Galčanová, 2014).

Z pozic fenomenologické ontologie člověk a svět „*neexistují odděleně, ale jsou zásadním způsobem úzce propojeni*“ (Seamon, 2000 podle Gibas, 2017, str. 245). Člověk je fyzická bytost, která je vržena do tohoto světa. Každý z nás zakouší toto bytí ve světě, neboť se jedná o univerzální situaci. Prostřednictvím míst lidé tento svět obývají, orientují se v něm a rozumí mu. Místo je tedy prostředek našeho bytí. Domov je z této perspektivy považován za nezbytné a ústřední místo pro lidskou existenci, kam člověk přináleží a identifikuje se s ním (Gibas, 2017). Domov „*není jen tak něco, co může být kdekoli, co můžeme vyměnit, ale nezaměnitelný střed významu*“ (Relph, 1976, podle Gibas, 2017, str. 246).

Duffková (2008) jej charakterizuje jako emocionální, kulturní a sociální záležitost. Lze jej definovat jako „*více méně ucelený obraz okruhu blízkých, známých lidí svázaných s hmotným prostředím, ve kterém člověk delší dobu pobýval (s bytem, domovem, krajinou), naplněný pocitem sounáležitosti, zázemí, bezpečí*“ (Velký sociologický slovník podle Duffková, 2008, str. 2). Podobně lze domov vymezit jako „*proces zabydlování, je to emocionální struktura místa, spojená s věcmi, náladami a vzpomínkami, jež nás často pojí s druhými lidmi*“ (Heidegger, 2006 podle Vacková, Galčanová, 2014, str. 169).

Domov je často chápán jako místo v podobě konkrétní lokality či bytu (Duffková, 2008). Termíny domov, soukromý prostor či byt a dům jsou v běžné řeči často zaměňovány. „*Obecné povědomí předpokládá, že místa, která obýváme, naše byty a domy, jsou současně našimi domovy*“ (Vacková, Galčanová, 2014, str. 169). Domov a dům jsou úzce provázány a obtížně se od sebe oddělují. Je to z toho důvodu, že většina lidí si pod pojmem domov vybaví nějaký pocit či atmosféru domova v určitém prostorovém rámci, ve spojitosti s nějakým pokojem či nábytkem (Duffková, 2008).

Prostorové vymezení domova lze vztáhnout na byt i na celý stát. Domov je spojován především s místem bydliště, rodiště a s rodinou prokreační či původní (Laštovková, 2007). Je to místo, ve kterém lze uspokojit své potřeby (soukromí, intimita a bezpečí), vztahujeme

se k němu, hledáme své kořeny a provádíme každodenní rutiny a praktiky (Vacková, Galčanová, 2014).

Dům představuje úkryt a ke své existenci vyžaduje budovu, stěny a další materiální struktury. Přístupujeme-li k domovu jako k situaci nebo stavu člověka, domov z tohoto pohledu nevyžaduje dům, neboť *„doma můžete být kdekoli“* (Rykwert, 1991 podle Gibas, 2017, str. 244). Domov jako zkušenost a ukotvení člověka ve světě překračuje hranice materiálního domu (Gibas, 2017).

Lze připojit další pohled k otázce domova, jenž *„nevyžaduje aktuální fyzickou přítomnost v místě, dokonce ani aktuální faktickou existenci tohoto místa. Můžeme pak uvažovat o domově ztraceném, ideálním či hledaném, domově jako budoucím ideálu, budovaném, ale doposud nenaplněném“* (Vacková, Galčanová, 2014, str. 181). Domov není *„statický, ale je neustále v procesu utváření a spotřebování“* (Wright, 1991 podle Gibas, 2017, str. 244).

Další důležitou dimenzí domova je jeho časová rovina (Laštovková, 2007). Domov je chápán jako komplexní osobní situace a nelze jej „vytvořit“ najednou. Do domova vkládáme naše vzpomínky, touhy a obavy, minulost a budoucnost (Pallasmaa, 1994 podle Gibas, 2017). Lidé si vztah k domovu vytvářejí v průběhu času, kdy se s místem domova setkávají, obývají ho, upravují, promítají do něj své představy a přikládají mu své významy (Gibas, 2017). Domov je tedy *„možno vytvářet a není vázán na nezaměnitelné místo a osoby“* (Jandourek, 2001 podle Laštovková, 2007, str. 92).

Svašek (2002) se věnovala reflexím domova u sudetských Němců, kteří byli po 2. sv. válce odsunuti z Československa. Rozlišila celkově tři typy lokálních identit s tím, že *„identita vztahovaná k domovu v tomto kontextu primárně nabývá charakteru vztahu k místu“* (Lehečka, 2013a, str. 352). Teritorializovaná identita se vyznačovala vazbou na místo, odkud jedinec pocházel a žil. Reteritorializovaná identita je charakteristická tím, že se osoba úspěšně začlenila do nové lokality, vytvořila si zde nové společenské vazby a přijala novou lokalitu za svůj domov. Třetí deteritorializovanou identitu zakoušel člověk, který byl nucen změnit bydliště a k novému místu si neutvořil hlubší vztah. Zároveň za svůj domov považoval předchozí místo bydliště. Autorka také upozorňuje na vícenásobné identifikace, které zažívali němečtí vysídlenci (Svašek, 2002).

Cresswell (2004) rozlišuje mezi pojmy prostor a místo. Autor pojímá prostor jako sféru života bez významu. Prostor považuje za pouhý fakt života, podobný času, který je kulisou lidského života. Místo je někde fyzicky umístěno (location), v jeho prostředí se odehrávají životy a vztahy lidí (locale) a má smysl (sense of place), jenž vyvolává určité subjektivní pocity a emoce (Cresswell, 2020). Místo je charakteristické hlavně tím, že má smysluplný význam, který mu připisují lidé, a tím ho také produkují. Pokud člověk přiřazuje význam nějaké oblasti prostoru, vytvoří si k němu pouto a tím vznikne místo (Cresswell, 2004).

1.2. Sídliště

Jiří Musil se v kolektivním díle *Lidé a sídliště* (1985) opíral o výsledky výzkumu československých sídlišť, který provedl Výzkumný ústav výstavby a architektury (zkráceně VÚVA) v letech 1976-1980. Přestože se jedná o poznatky z 70. let 20. století, řada současných autorů tuto publikaci považuje za klíčovou (např. Zadražilová, 2013; Maier 2003; Šimáček a kol., 2015). Je cenným zdrojem i pro tuto práci.

Musil (1985) považuje panelová sídliště za jeden z nejvýraznějších znaků socialistické výstavby a architektury. Výstavbu sídlišť označuje za revoluci ve stavbě měst, která tak ovlivnila jejich prostorové uspořádání a vzhled. Skřivánková (2016) je pokládá za historický fenomén, protože sídliště představovala téměř jedinou formu hromadné bytové výstavby a bydlení v naší zemi v období socialismu. Pojem „sídliště“ představuje specifickou urbanistickou a architektonicko-stavební formu bydlení, kterou tvoří rozsáhlé obytné celky, jež jsou oproti zbytku města funkčně a prostorově autonomní (Zadražilová, 2007). Sídliště se obvykle nacházejí na okrajích měst nebo obcí. Byly postaveny podle určité jednotné koncepce a s použitím převážně jedné stavební technologie, čímž se tak odlišují od starších městských čtvrtí s ulicemi (Musil, 1985).

Již v období průmyslové revoluce, společně s procesem urbanizace a rozvojem měst vznikaly prvotní úvahy o tom, jak zajistit kvalitní bydlení pro masy nově příchozích obyvatel (Sunega, Kostecký, 2007). Jistým řešením měly být výškové domy s mnoha byty, což by poskytovalo bydlení řadě lidí na malé ploše (Kostecký, 2005 podle Sunega, Kostecký, 2007). Tato forma bydlení se postupně vyvíjela a zdokonalovala. V období mezi světovými válkami vznikla modernistická organizace architektů CIAM (zkratka pro Congrès International d'Architecture Moderne), jejíž významnou osobností byl architekt

Le Corbusier. Nejvýznamnějším dílem této organizace byla tzv. „Athénská charta“ (Sunega, Kostelecký, 2007).

V tomto programovém dokumentu byly zformulované avantgardní funkcionalistické architektonické teorie 20. až 30. let 20. století, které se staly myšlenkovým základem pro výstavbu sídlišť (Šimáček a kol., 2015). Dle Athénské charty město plní několik funkcí (bydlení, práce, rekreace a doprava). Organizace CIAM se vymezovala vůči starým bytovým dispozicím, blokovému zastavění a dalším tradičním městským strukturám. Architekti vyzdvihovali řádkové zastavění deskových domů, což mělo obyvatelům poskytovat oslunění a větrání. Dále chtěli obyvatelům zajistit v sousedství dostatek zelených ploch. V jejich pojetí se tedy měly jednotlivé funkce vykonávat v oddělených funkčních zónách města a doprava měla tyto sektory vzájemně propojovat, což mělo zajistit zlepšení hygienických a provozních podmínek (Zajíc, Hrůza, 1996). Jednotlivé domy měly mít stejný vzhled, přičemž se cenila jeho funkce. Ozdobný vzhled domů byl tak považován za zbytečný (Zadrazilová, 2007).

Po skončení 2. sv. války byly jednotlivé země nuceny vyřešit vzniklou bytovou krizi, která se dotýkala miliónů lidí (Zadrazilová, 2013). Státy čelily úbytku bytového fondu, který byl zapříčiněn válečnými událostmi a úplným zastavením stavební činnosti, dále poptávku po bydlení způsobil i poválečný baby-boom (Lux a kol., 2005). Bylo potřeba vybudovat nové domy, městské čtvrti či dokonce přestavět celá města (Zadrazilová, 2013). Předpokládalo se, že tuto krizi lze vyřešit, pokud veřejný sektor (stát, město, družstva) převezme veškerou odpovědnost za hromadnou bytovou výstavbu. Intenzivní výstavba sídlišť byla tedy reakcí na tehdejší společenskou potřebu co nejrychleji zajistit nejlevnější bydlení pro co největší počet obyvatel (Zadrazilová, 2013).

V tomto poválečném období se začaly uplatňovat principy Athénské charty a moderní architektury, neboť se jevily jako ideální řešení bytové nouze. Hromadná výstavba a vícepodlažní domy měly poskytnout bydlení velkému počtu lidí a ušetřit nezastavěnou plochu (Lux a kol., 2005). Zavádění průmyslových postupů mělo zrychlit a zlevnit výstavbu (Zadrazilová, 2007), stejně jako výstavba pomocí velkých stavebních dílů (Zajíc, Hrůza, 1996). V zemích, kde vládl socialistický režim tak podobný vzhled budov vyhovoval ideologicky, kdy stejný vzhled budov podporoval ideologii o rovnosti všech lidí (Šimáček a kol., 2015). Z teorií avantgardních architektů tedy *„byly převzaty především pasáže, týkající se standardizace, sériovosti a hromadnosti, nutnosti zindustrializovat stavebnictví apod.,*

nebylo však přihlédnuto k varování architektů, kteří některé budoucí problémy ve svých dílech anticipovali“ (Zadražilová, 2007, str. 47).

Výstavba v Československu probíhala na „*základě koncepce socialistické bytové a městské politiky a kultury, dále použitím a specifickou interpretací vzorů moderní architektury a urbanismu, a především vývojem stavebních technologií“ (Koukalová, 2007, str. 76). S ohledem na tehdejší omezené výdaje jednotlivých evropských států a vysoké poptávce po bydlení se začaly stavět obytné domy, jejichž základ tvořily velké železobetonové panely. Tyto panely se v naší zemi vyráběly v určených panelárnách, následně byly dopravovány a osazovány v místě stavby. Tato levná a rychlá výstavba se častokrát odrazila v nízké kvalitě materiálů a neodborné montáži (Smíšek, 2007).*

Vývoj výstavby sídlišť se lišil v zemích socialistického bloku (jako byla např. ČSSR, Polsko, Maďarsko) a v západoevropských státech (Francie, SRN, Švédsko). Jedním z hlavních rozdílů je začátek a konec výstavby, a druhým je to, pro kterou skupinu obyvatel byla primárně stavěna. V zemích západní Evropy byla budovaná ihned po konci války a 60. léta jsou považována za vrchol výstavby. Od poloviny 70. let výstavba skončila po společenské kritice (technické závady staveb, vysoké náklady, uniformní vzhled domů). Sídliště byla určena pro nižší střední třídu a staly se domovem sociálně slabších vrstev obyvatel (Zadražilová, 2013). V naší zemi výstavba sídlišť započala až koncem 50. let, svého vrcholu dosáhla v 70. letech a trvala až do 80. let 20. století (Zadražilová, 2007). Teprve s koncem socialistického režimu přichází konec masové výstavby, ačkoliv rozestavěné celky se dostavovaly ještě v období 90. let 20. století. Tato skutečnost vysvětluje vyšší počet obyvatel žijících na těchto sídlištích, než je tomu v západní Evropě. Byla určena pro obyvatelé z nejrůznějších sociálních skupin, protože stát usiloval o zamezení vzniku nerovností v oblasti bydlení (Zadražilová, 2013).

Socialistický stát a další instituce jako byly národní výbory, družstva, národní podniky měly zajistit stejný přístup k bydlení pro všechny skupiny obyvatel (Musil, 1985). Univerzálním vlastníkem bytů byl stát, který pomocí systému bytového hospodářství rozděloval byty, kontroloval ceny nájemného a určoval příslušné normy (Musil, 1967 podle Zadražilová, 2013). Ukázalo se, že samotný stát není schopen uspokojit bytové potřeby všech obyvatel, a proto „*bylo nezbytné rozšířit spektrum investorů bytové výstavby“ (Zadražilová, 2013, str. 98). Tím vznikly organizace družstev občanů a družstva při podnicích (tamtéž, str. 98), stát přenesl „část investičních nákladů na bydlení z beder státu*

na obyvatelstvo a podniky“ (Musil, 2002, str. 278). Významnou institucí byly národní výbory, skrze které stát kontroloval svou bytovou politiku (Zadražilová, 2013). Domácnosti získávaly byty prostřednictvím družstva, národního výboru nebo „současně se vstupem do zaměstnání v určitém podniku“ (Musil, 1985, str. 65).

Je nesporné, že si člověk utváří určitý vztah k prostředí, ve kterém žije. Tento vztah je oboustranný – člověk ovlivňuje toto prostředí, které zpětně ovlivňuje jeho chování a životní styl. Jak již bylo zmíněno, sídliště představují moderní čtvrtě na obvykle na okrajích měst, které tvoří panelové domy (Zadražilová, 2007). Řada obtíží se projevila až po uplynutí určité doby provozu sídlišť. Jednalo se o opožděnou či nedostatečnou výstavbu občanské vybavenosti, zájmových, sportovních a kulturních středisek a problémy spojené s veřejnou dopravou. Jistou anomálií socialistických sídlišť představovala dvougenerační skladba obyvatel. Byty přednostně získávaly mladé rodiny před jednotlivci. Docházelo tak k absenci středně starých osob a seniorů (Musil, 2002).

Dále se jednalo o obtížné budování hlubšího vztahu k místu bydliště, neboť podobné půdorysy budov vedly k stereotypnosti a nebylo je možné od sebe téměř rozeznat (Musil, 1985). Sídliště se totiž typicky vyznačují absencí estetické kvality a pouličního života, nadměrnou monofunkčností, nekvalitním technickým provedením apod. Proto je pojem „sídlíště“ často pejorativně zabarven (Zadražilová, 2007). V běžné řeči pro sídlíště nalezneme označení jako jsou „králíkárný“ nebo „noclehárny“. Tato forma bydlení však poskytla vysoký standard bydlení pro široké vrstvy obyvatel, jakým bylo ústřední topení, teplá voda a dostatek světla. Okrajová poloha sídlišť obyvatelům může umožňovat blízkost volné přírody či menší dopravní hluk. Přes zmíněné nedostatky bylo zjištěno, že v 70. letech 20. století byla většina lidí s bydlením na sídlišti spokojená (Musil, 1985).

Musil (1985) se také zabýval mezilidskými vztahy a sociálním životem v prostředí sídliště. V životech obyvatel hrála důležitou roli blízkost a přítomnost příbuzných a přátel. Prostředí sídliště označováno jako anonymní, noví obyvatelé sídlišť prý trpěli osamocněním, vztahy s ostatními lidmi považovali za povrchní a stěžovali si na neexistenci místního společenství. Na základě výzkumu VÚVA uskutečněného v druhé polovině 70. let 20. století, autor však odkazuje na zjištěné výsledky, kterými vyvrací osamocenenost či izolovanost obyvatel sídlišť. Bylo zjištěno, že výpomocná funkce u obyvatel sídlišť byla rozvinutější než u obyvatel starší zástavby. Na sídlišti se ale lidé mezi sebou méně znali (Musil, 1985). Sousedé v panelových domech se mezi sebou obvykle zdravili, nebo si

prokazovali vzájemnou jednorázovou pomoc. Sousedský vztah mohl přerůst i do vztahu přátelství (Turowski, 1976 podle Musil, 1985).

Po roce 1989 byla sídliště považována za znak minulého socialistického režimu a uvažovalo se o jejich bourání (Skřivánková et al. 2016). V 90. letech 20. století varovala široká veřejnost před sociální a fyzickou degradací na postsocialistických sídlištích (Szelényi, 1996 podle Temelová a kol., 2011). Řada odborníků predikovala, že podobně jako v západních zemích se i česká sídliště stanou problémovými částmi města, jakými jsou ghetta a slumy (Maier, 2003). Též započal proces privatizace bytového a domovního fondu, čímž se změnily vlastnické vztahy k bytům v panelových domech „*ve prospěch vlastnictví bytových družstev, jednotlivců a společenství vlastníků*“ (Illner, 2008, str. 7).

Degradace českých sídlišť se doposud až na výjimky nenaplnila. Významný podíl na tom měla skutečnost, že sídliště byla totiž od počátku budovaná pro většinu obyvatel, kde se mísila sociální různorodost obyvatel a neměla charakter sociálního bydlení (Maier, 2003). Sídliště jsou stále domovem i pro příslušníky střední a vyšší střední vrstvy obyvatel (Špaček, 2012). Na postsocialistických sídlištích bydlela celková třetina všech obyvatel a bourání se jevílo jako nerealistické (Murie, 2003 podle Temelová a kol., 2011). Důvodem byl nedostatek bytů a také ekonomická situace v jednotlivých zemích (Kallabová, 2004 podle Šimáček a kol., 2015). Proto se pozornost politiků zaměřila na to, jak zlepšit fyzické a sociální prostředí sídlišť (Temelová a kol., 2011). Česká sídliště procházejí procesem humanizace – cílem je zlepšovat prostředí a napravit funkční problémy sídlišť, jako je stav budov, veřejných prostranství, vybudovat pestrou občanskou vybavenost a dopravní situaci či podpořit architektonickou hodnotu panelových domů (Šimáček a kol., 2015). Dnešní situace panelových sídlišť je „*stav probíhajících a zdaleka ještě neukončených změn*“ (Illner, 2008, str. 8). Lze předpokládat, že v nejbližší době nedojde k plošné likvidaci sídlišť, ačkoliv do budoucna nelze vyloučit jejich nahrazení kvalitnější výstavbou (Illner, 2008). Panelová sídliště mají stále své odpůrce, ale tento jednostranný pohled se s postupem času mění a pozvolna přehodnocuje (Skřivánková et al. 2016)

2. Metodologická část

2.1. Výzkumný problém, výzkumné otázky

Cílem mého výzkumu bude zjistit, jak aktéři nahlíží na fenomén domova a na sídliště Horní Měcholupy, kde bydlí.

Výzkumné otázky jsem na základě teoretického ukotvení definovala takto:

- 1.) Co pro aktéry znamená domov? Jak a zda aktéři lokalizují svůj domov?
- 2.) Jaké podoby nabývá sídliště skrze reflexe aktérů?
- 3.) Jaké mají aktéři vztahy či sociální interakce s dalšími obyvateli sídliště?

2.2. Výzkumná strategie

Vzhledem k zaměření této práce, bylo nutné prozkoumat do hloubky daný jev, a následně o něm poskytnout co nejvíce informací (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007). Takovému zkoumání nejvíce vyhovoval kvalitativní výzkum, protože se využívá tehdy, kdy nás zajímá, jak určité jevy vnímají a hodnotí samotní aktéři (Hlad'o, 2011). Tento typ výzkumu je také vhodné použít pro lepší pochopení dosud neprobádaného jevu. Kvantitativní výzkum a jeho metody by mi neumožnily získat detailní data, která jsou pro tuto práci důležitá. Výsledků jsem nedosahovala pomocí statistických metod (Strauss, Corbinová, 1999). Výzkum netestoval žádné hypotézy a zjištěné poznatky nelze generalizovat na populaci (Disman, 2002). Platnost výsledků zjištěných v kvalitativním výzkumu platí pouze pro daný zkoumaný vzorek (Vlčková, 2004 podle Hlad'o, 2011).

Kvalitativní výzkum usiluje o získání komplexního obrazu zkoumaných jevů v autentickém prostředí (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007). Výzkumník se snaží porozumět situaci, jak jí chápou samotní aktéři (Denzin, Lincolnová, 2005 podle Švaříček, Šed'ová a kol., 2007). V průběhu výzkumu výzkumník shromažďuje rozsáhlé množství dat, které vznikají spoluprací výzkumníka a aktéra (Vlčková, 2004 podle Hlad'o, 2011). S ohledem na cíle práce bylo zapotřebí zjistit a popsat, „*jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu*“ (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, str. 17). Usilovala jsem tedy o porozumění

zkoumaného fenoménu, čehož jsem se snažila docílit prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů.

Další výhodou zvoleného výzkumu je jeho pružnost, neboť plán výzkumu vzniká v jeho průběhu. Lze měnit výzkumné otázky, ale i metody výzkumu (Vlčková, 2004 podle Hlad'ο, 2011). Výzkumník se dále řídí induktivní logikou, kdy po sběru dat se snaží nalézat pravidelnosti a významy v těchto datech, posléze formuluje předběžné závěry a může dospět k nové hypotéze či teorii (Disman, 2002).

2.3. Techniky tvorby dat

Získávání dat je jednou z nejdůležitějších operací v rámci kvalitativního výzkumu (Surynek, Komárková, Kašparová, 2001). Výzkumník v rámci kvalitativního výzkumu se snaží sblížit s aktéry a snaží se „*o proniknutí do situací, ve kterých vystupují, protože jen tak jim může rozumět a může je popsat*“ (Gavora, 2000, str. 31). K tomu, abych mohla získat potřebná data, jsem zvolila rozhovor. Rozhovor je jednou z nejpoužívanějších metod k tvorbě dat v rámci kvalitativním výzkumu (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007). Domnívala jsem se, že tak získám data, která mi umožní prozkoumat daný fenomén nejdetailněji, neboť mým cílem bylo získat „*vyličení žitého světa dotazovaného*“ (Kvale, 1996 podle Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, str. 159). Jedná se tedy o bezprostřední komunikaci a interakci mezi výzkumníkem a aktérem, díky čemuž lze hlouběji proniknout do dané oblasti (Hlad'ο, 2011).

Konkrétně jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor. Je charakteristický tím, že v jeho průběhu pokládá výzkumník předem připravené otevřené otázky. Výzkumník může odkrývat nová a zajímavá témata, neboť aktéři mají volný prostor pro vyjádření svých názorů (Zandlová, n. d.). Dbala jsem na to, abych do rozhovoru zasahovala co nejméně. Díky otevřeným otázkám nejsou odpovědi aktérů zatížené vlivem výzkumníka nebo předchozími výzkumy (Creswell, 2012). Jen díky autentické výpovědi aktéra jsem mohla zjistit, co on sám pokládal za důležité a podstatné, tedy to, jak sám vnímal sociální realitu.

Tyto předem specifikované otázky pro mě představovaly jistý návod a oporu. Otázky jsem si předem vytiskla a tento dokument jsem využívala po celou dobu rozhovoru. Mohla jsem se tak zorientovat a neopomenout na žádnou z otázek. V těch případech, kdy aktér nezodpověděl otázku nebo se ve svém vyprávění ponořil do svých vzpomínek, které se nevztahovaly přímo k otázce, bylo snazší díky tomuto návodu jej opět nasměrovat k otázce.

Neopomenutelnou výhodou polostrukturovaného rozhovoru byla jistá srovnatelnost údajů a následné porovnávání výpovědí (Reichel, 2009).

Mým cílem bylo získat nejobsáhlejší odpovědi aktérů. Bylo potřeba se soustředit na jejich odpovědi, vhodně reagovat, popřípadě měnit pořadí otázek a přizpůsobovat se konkrétní situaci a danému aktérovi. Usilovala jsem o dosažení volného prostoru pro odpovědi účastníků výzkumu. Také jsem se mohla doptávat nebo požádat o vysvětlení odpovědi, čímž se do jisté míry zmenšilo riziko nepochopení.

Samotné vedení rozhovorů a kladení otázek cizím lidem bylo pro mě zcela novou zkušeností. Chtěla jsem se tedy dostatečně připravit a vyzkoušet si roli tazatele-výzkumníka ještě před prvním rozhovorem s účastníkem výzkumu. Požádala jsem své rodiče o zkušební rozhovory a poskytli mi tak určitou zpětnou vazbu. Tyto zkušební rozhovory nejsou součástí této bakalářské práce. Rozhovory probíhaly v červnu v roce 2020. Rozhovory trvaly v řádu 30 až 60 minut. Časově jsem se přizpůsobovala každému aktérovi. Každý z rozhovorů probíhal individuálně a v dostatečném soukromí. Výběr místa pro setkání jsem nechávala na jejich vlastním uvážení, popřípadě jsem navrhla kavárnu, která se nachází na sídlišti. Kavárnu jsem navrhla z toho důvodu, že se jedná o místo, které je v blízkosti jejich bydliště a zároveň by se mohlo jednat o podnik, který aktéři znají. Většina rozhovorů se tedy uskutečnila v této kavárně, po předchozí domluvě. Aktéry jsem pozvala na šálek kávy za jejich věnovaný čas. Jeden rozhovor se uskutečnil v restauračním zařízení, další proběhl z časových důvodů na pracovišti aktérky a dva v bytě aktérů. Ve všech případech se jednalo o klidné a příjemné prostředí, neboť rozhovor je ovlivněn prostředím, kde probíhá (Surynek, Komárková, Kašparová, 2001). To se pozitivně odrazilo v celkovém naladění aktérů.

Před zahájením nahrávání rozhovoru jsem představila sebe a svou práci, její cíle, nastínila průběh rozhovoru a jak bude se získanými daty následně naloženo. Pro každý rozhovor jsem ve 2 kopiích vyhotovila písemný dokument o informovaném souhlasu, se kterým všichni účastníci výzkumu souhlasili a svým podpisem stvrdili souhlas. Následně jsem požádala o souhlas s nahráváním rozhovoru. Všichni aktéři souhlasili s nahráváním na diktafon v telefonu. Zvolila jsem nahrávání na diktafon v telefonu, neboť bych nebyla schopná si zapamatovat a zaznamenat všechny podstatné informace. Tato možnost dává výzkumníkovi možnost plně se soustředit na průběh rozhovoru (Zandlová, n. d.). Obávala jsem se, aby přítomnost diktafonu nepůsobila rušivě, ale to se naštěstí nestalo. V případě, že by kterýkoliv z účastníků odmítl pořízení audionahrávky, měla jsem vždy připravený

poznámkový sešit a psací potřeby pro zaznamenávání důležitých částí výpovědi. V sešitě jsem si poznamenala datum, místo setkání s aktérem výzkumu a jeho anonymizovaný pseudonym. Každého aktéra jsem se zeptala, na jeho věk, socioekonomický status, dosažený stupeň vzdělání, jak dlouho bydlí na sídlišti Horní Měcholupy a typ užívání bytu.

Následně jsem pokládala připravené otázky. Během každého rozhovoru jsem si souběžně pořizovala poznámky, které mi pomáhaly se v onom velkém množství informací plynoucích rychle za sebou zorientovat. Při několika rozhovorech jsem pocítila ze strany aktérů mírné pozastavení či obavy směřující právě k pořizování poznámek. Ihned jsem aktéry ubezpečila, že se nemusí ničeho obávat a neříkají nic „špatného“, neboť poznámky slouží výhradně pro mou orientaci, a atmosféra se poté stala uvolněnější. Snažila jsem aktéry povzbuzovat v jejich výpovědích příkyvováním a také slovně (např.: „*Aha, povídejte dál prosím*“). Usilovala jsem o navození příjemné atmosféry během rozhovorů. Pokud měl účastník nějaké otázky týkající se výzkumu, odpověděla jsem nebo případně dovysvětlila, na co se tázal. Pokud jsem nabyla dojmu, že jsou všechny otázky zodpovězeny a nezískám nové důležité informace, vypnula jsem nahrávání na diktafonu. Ověřila jsem si, že se nahrávka uložila v mobilním telefonu. Poděkovala jsem za jejich ochotu participovat na mém výzkumu. Dále jsem se aktérů zeptala, zda mají zájem zkontrolovat přepsaný rozhovor, ale žádný z účastníků nevyužil této možnosti. Několik aktérů projevilo zájem o poskytnutí výsledků bakalářské práce a bude jim vyhověno. Zeptala jsem se, zda mají nějaké otázky vztahující se k výzkumu, a také jsem uvedla, že můj kontakt naleznou v informovaném souhlasu a následovalo rozloučení.

2.4. Analýza dat

Kvalitativní analýza dat spočívá v práci s velkým množstvím nečíselných dat, a mým cílem bylo najít pravidelnosti, vztahy a odhalit skrytá témata. Na rozdíl od kvantitativního výzkumu nejsou jednotlivé fáze výzkumu odděleny, ale prolínají se. Bylo proto nutné, abych se s daty průběžně seznamovala, třídila a vytvářela další potřebná data s ohledem na cíle výzkumu (Hlad'ová, 2011).

Snažila jsem se tedy provádět analýzu během realizace výzkumu. To znamenalo analyzovat a třídit data také při vytváření dat. Při rozhovorech bylo nutné naslouchat výpovědím aktérů, a tím odlišit, jaká data jsou potřebná. Po skončení jednotlivých rozhovorů jsem se snažila co nejrychleji přepsat pořízené audionahrávky do počítačového programu Microsoft Word a připsat vysvětlivky nebo poznámky. Pro účely analýzy byla zvolena

technika komentované transkripce. Jednalo se tedy o přesný a doslovný přepis rozhovorů, který jsem stylisticky neupravovala a obsahoval hovorové výrazy. Dále jsem zaznamenala i neverbální projevy jako např. smích nebo odmlčení. Považovala jsem to za přínosné, protože jsem mohla posoudit, co mohlo být v průběhu rozhovoru naznačeno, ale aktérem nevyřčeno. Tím jsem také docílila jisté autenticity odpovědí účastníků výzkumu. Jednotlivé transkripce jsem přepisovala v průměru hodinu až hodinu a půl. Přepis dat ze zvukové do textové podoby mi usnadnilo orientaci v rozsáhlém množství dat. Mohla jsem tak snáze odlišit potřebná data pro můj výzkum, protože „*v přepsaném textu může výzkumník zvýrazňovat, kódovat, komentovat, dělat si poznámky*“ (Hlad'o, 2011, str. 42). Data byla ve formě textu, který jsem si vytiskla a posléze pracovala dál.

Vytvářením dat jsem získala rozsáhlé množství nestrukturovaného materiálu (Hlad'o, 2011). Zvolila jsem techniku otevřeného kódování. Šed'ová (2007) tuto techniku vyzdvihuje zejména pro její efektivnost, univerzálnost, jednoduchost a aplikovatelnost na širokou škálu kvalitativních výzkumů. Při otevřeném kódování jsem nepracovala se žádnými předem danými kódy. Kódy tedy vznikaly na základě opakovaného pročitání transkripcí. V průběhu analýzy jsem vytvořila seznam kódů. Průběžně byl seznam kódů rozšiřován nebo byly některé kódy přejmenovány a revidovány. V programu Microsoft Word jsem upravila rozložení textu jednotlivých transkripcí. Vytvořila jsem dva sloupce, kdy jeden sloupec obsahoval přepis rozhovoru a druhý jsem ponechala bez textu. Do tohoto prázdného sloupce jsem k důležitým termínům přiřadila kódy v podobě slova, několika slov nebo věty. Díky tomu jsem se snáze orientovala při analýze a docílila jsem pojmenování významných jevů. Tyto kódy jsem následně studovala, pokoušela se nalézat podobnosti, ale i rozdíly. Seskupovala jsem kódy, které spolu určitým způsobem souvisely a díky tomu v průběhu analýzy vznikaly kategorie.

2.5. Výběr vzorku, prostředí výzkumu

Pro můj výzkum jsem do svého vzorku vybrala jen ty osoby, které měly potřebné vědomosti a zkušenosti se zkoumaným fenoménem. Díky tomu mohly podat informačně bohatý a pravdivý obraz a přispět tak k dosažení stanovených cílů výzkumu. Bylo tedy potřeba vyhledat obyvatele sídliště Horní Měcholupy a podrobit je zkoumání (Gavora, 2000). V rámci realizace výzkumu pro mou bakalářskou práci by nebylo možné zkoumat všechny obyvatele sídliště Horní Měcholupy.

Bydlím na sídlišti Horní Měcholupy v panelovém domě od svého dětství, a právě tato lokalita mě inspirovala k psaní této práce. Rozhodla jsem se využít osobní známosti a obrátila jsem se na osobu, která bydlí v jednom panelovém domě, spadající pod správu společenství vlastnictví jednotek (zkráceně SVJ). Vysvětlila jsem této osobě cíl mé práce a požádala o pomoc s hledáním vhodných účastníků. Tato osoba souhlasila, a stala se tak mým gatekeeperem, což je člověk, který „*pochopí potřebu a cíl výzkumu a otevře prostředí výzkumníků*“ (Gavora, 2000, str. 145). Díky ochotě a pomoci gatekeepera jsem získala telefonní kontakty na jeho sousedy, čímž mi usnadnil přístup k vhodným aktérům. Rozhodla jsem se tedy zařadit do vzorku ty osoby, které bydlely ve stejném domě jako gatekeeper, spadající pod dané společenství vlastníků jednotek. Pokládala jsem to za nejsnazší a nejlepší způsob, jak získat aktéry pro svůj výzkum. Celkový počet získaných kontaktů tímto způsobem činil 7 účastníků.

Rozhodla jsem se vzorek rozšířit o další účastníky, abych získala bohatší data. Jako kritérium jsem stanovila, že další osoby musí bydlet na sídlišti Horních Měcholup v panelovém domě a jejich byt spadá také pod správu společenství vlastníků jednotek. Vzhledem k časové dotaci vymezené pro realizaci výzkumu v rámci mé bakalářské práce, jsem dále využila tzv. „metodu sněhové koule“. Na konci rozhovorů jsem se aktérů zeptala, zda neznají nebo nemají kontakt na někoho, kdo by vyhovoval mým kritériím. Díky několika vstřícným účastnicím jsem získala 3 kontakty, které odpovídaly mým kritériím a zahrnuje jsem je do svého vzorku. Celkový počet byl tedy 10 aktérů, z toho 6 žen a 4 muži. Věkové rozmezí se pohybovalo od 24 let do 78 let. Osoby v mém vzorku dosáhly středoškolského i vysokoškolského vzdělání.

Pro přehlednost níže uvádím v tabulce krátké představení mých účastníků výzkumu s vymyšlenými jmény pro zachování anonymity. Odlišila jsem aktéry, jejichž kontakty jsem získala přes mého gatekeepera a přiřadila jsem je do skupiny „*SVJ – A*“. Aktéry, které jsem zahrnuje do vzorku prostřednictvím metody sněhové koule jsem označila „*SVJ – X*“.

	Jméno a věk	Socioekonomický status	Dosažený stupeň vzdělání	Doba bydlení na sídlišti Horní Měcholupy	Užívání bytu
1.	<i>Eliška</i> (57 let)	Pracující	Vysokoškolské vzdělání	Od roku 1992, (28 let), bydlí s rodinou	Vlastnictví (SVJ – A)
2.	<i>Jonáš</i> (32 let)	Rodičovská dovolená	Vysokoškolské vzdělání	Od roku 2016 (4 roky), bydlí s rodinou	Vlastnictví (SVJ – A)
3.	<i>Dalibor</i> (78 let)	Důchodce	Vysokoškolské vzdělání	Od roku 1993 (27 let), bydlí sám	Vlastnictví (SVJ – A)
4.	<i>Jindřiška</i> (43 let)	Pracující	Vysokoškolské vzdělání	Od roku 2000 (20 let), bydlí s rodinou	Vlastnictví (SVJ – A)
5.	<i>Kryštof</i> (24 let)	Pracující, student	Středoškolské vzdělání	Od roku 1996, (24 let) bydlí s rodinou	Vlastnictví (SVJ – A)
6.	<i>Vlastimil</i> (68 let)	Důchodce	Středoškolské vzdělání	Od roku 1992 (28 let), bydlí sám	Vlastnictví (SVJ – A)
7.	<i>Monika</i> (44 let)	Pracující	Středoškolské vzdělání	Od roku 1992 (28 let) bydlí s rodinou	Vlastnictví (SVJ – A)
8.	<i>Kamila</i> (51 let)	Pracující	Středoškolské vzdělání	Od roku 1987 (33 let), bydlí s rodinou	Vlastnictví (SVJ – X)
9.	<i>Helena</i> (48 let)	Pracující	Vysokoškolské vzdělání	Od roku 1998, (22 let) bydlí s rodinou	Vlastnictví (SVJ – X)
10.	<i>Karolína</i> (27 let)	Pracující, student	Vysokoškolské vzdělání	Od roku 1993 (27 let), bydlí s rodinou	Vlastnictví (SVJ – X)

Na tomto místě bych chtěla popsat zkoumané sídliště. Sídlíště a čtvrť Horní Měcholupy se nachází v jihovýchodní části hlavního města Prahy a je od roku 1994 součástí Městské části Praha 15. Katastrálně sousedí se čtvrtí Petrovice, Hostivař, Uhříněves a Dolní Měcholupy. Počet obyvatel Horních Měcholup činil k roku 1991 celkem 10 095 osob, v roce 2001 se jednalo o 12 012 osob (Sčítání lidu, domů a bytů, 2001). V roce 2011 byl počet 12 993 osob (Statistický lexikon obcí, 2013).

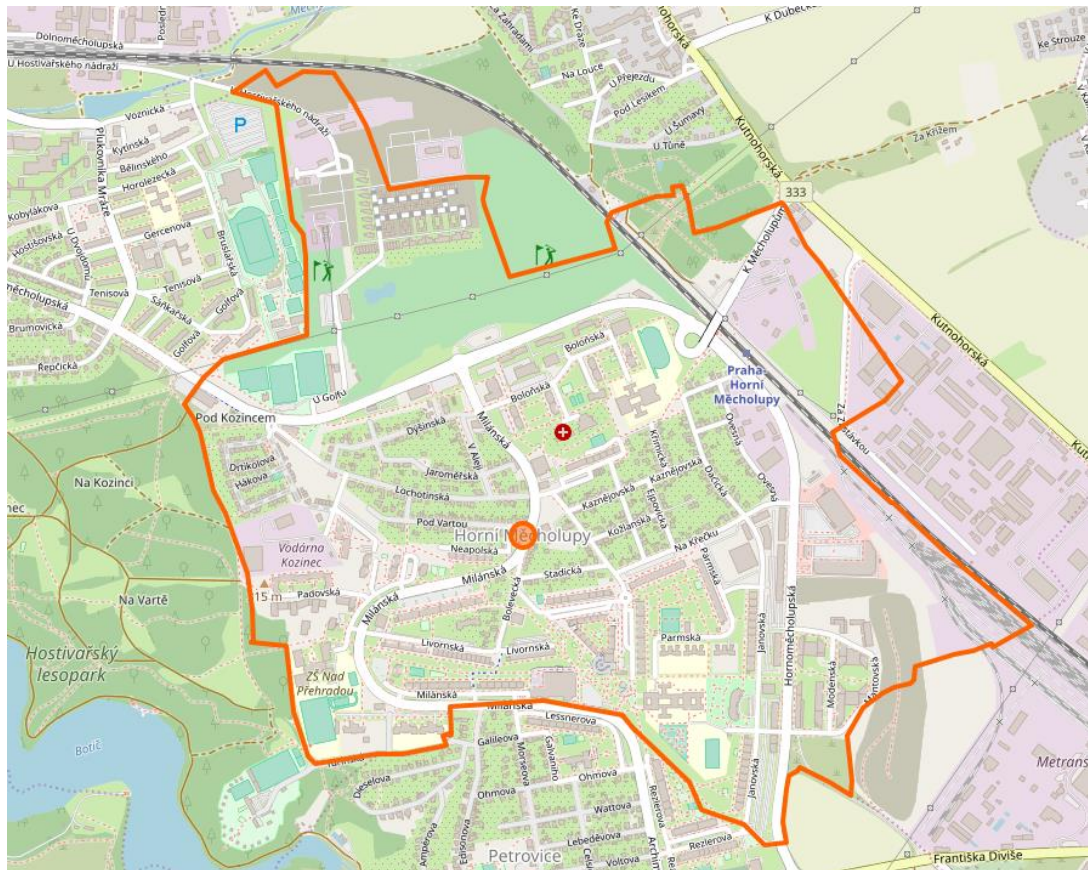
Obec Horní Měcholupy katastrálně náležela ke Středočeskému kraji. V roce 1968 byla obec připojena k hlavnímu městu Praha a stala se součástí správního celku Praha 10. Původní náves se nacházela mezi dnešními ulicemi Milánská, Boloňská, Ravennská a tehdejší zástavbu tvořily rodinné domy, historický zámek, kaple a několik rybníků. V roce 1975 vypracovala a schválila Rada Národního výboru hlavního města Prahy územní plán pro výstavbu sídliště „Horní Měcholupy – Petrovice“. Původní náves byla zbořena a v letech 1978 až 1991 na jejím místě probíhala výstavba sídliště, školských zařízení a dalších objektů občanské vybavenosti (Stezka historií, nedat.).

Autorem projektu sídliště byl architekt Viktor Tuček, který se podílel na návrhu sídliště Ďáblice. Nové sídliště bylo stavěno za účelem odlehčení centrálních částem města (Hlasatel, 7-8, 2020). Vystavěny byly osmipodlažní až dvanáctipodlažní objekty, společně s plochami pro zeleň (Augusta, 2003). Výstavbu sídlištního celku doprovázely různé obtíže – poničené příjezdové komunikace, problémy se spodními vodami, nedostatečné zásobování. Dále docházelo k zpomalení stavebního plánu a na celou oblast přináležela pouze jedna telefonní linka. Lze zmínit i neobvyklou záležitost s katastrem, kdy docházelo k tomu, že někteří lidé bydlící v jednom panelovém domě spadali pod Horní Měcholupy a jiní pod oblast Petrovic. Důvodem byly zásahy stavby do hranic katastrů obou obcí (Hlasatel, 7-8, 2020). V roce 1994 došlo ke změně názvů ulic, inspirované jmény italských měst (Augusta, 2003).

Výstavba sídliště probíhala i po roce 1991 a narázově probíhá výstavba jednotlivých sídlištních celků dodnes. Soustavně se navyšovala úroveň jednotlivých služeb a občanské vybavenosti, restauračních zařízení, obchodů, středisek pro kulturu a sport. Vystavěla se nová školská zařízení a hřiště pro děti. Sídliště zažívá vlnu revitalizací jednotlivých panelových domů.

Lze zmínit několik připravovaných projektů Městské části Praha 15 týkající se katastrálního území Horní Měcholupy. Kromě nejruznějších oprav, výsadby zeleně, úpravy komunikací je jedním z plánovaných záměrů např. „Veronská a Livornská osa“, čímž má dojít k revitalizaci jedné části sídliště (Hlasatel, 7-8, 2020). Koncepční studie „Horní Měcholupy – východ“ předkládá možné urbanistické změny jako je vybudování tranzitního obchvatu v ulici Hornoměcholupská, městského bulváru, lesíku, nových míst pro parkování či propojení lokality s blízkou železnicí (Hlasatel 3, 2021).

V Horních Měcholupech je zajištěna doprava několika autobusových linek. Obyvatelé mohou využívat vlakové spoje nádraží Horní Měcholupy. Nejbližší zastávka metra je Skalka (linka A) a Háje (linka C), tramvajové spojení se nachází v Hostivaři (Nádraží Hostivař). V bezprostřední blízkosti se zde nachází několik rekreačních oblastí jako přírodní park Hostivař – Záběhllice, meandry potoka Botiče a přehradní nádrž Hostivař. Jedním z turistických cílů je naučná Stezka historií Horních Měcholup, mapující přírodní a historické památky této lokality.

Příloha č. 1 (katastrální území – Horní Měcholupy),
zdroj mapy: penstreetmap.org

2.6. Etika výzkumu

Etické principy jsem dodržovala po celou dobu výzkumu a vzniku této práce. Základním etickým výzkumným principem je dobrovolná účast. Účastníky jsem oslovila, seznámila je s cílem a průběhem výzkumu. Následně jsem se zeptala, zda mají zájem na mém výzkumu participovat. Na účastníky výzkumu nebyl vyvíjen žádný tlak a jejich souhlas s účastí byl dobrovolný. Zmínila jsem také odhadovaný čas trvání rozhovoru. Poskytla jsem tak možnost k tomu, aby si účastníci promysleli, zda to jejich časové možnosti umožňují.

Od každého z aktérů jsem získala informovaný souhlas, který jsem vyhotovila ve dvou kopiích v podobě písemného vtištěného dokumentu. Předložila jsem ho na začátku každého setkání k prostudování. V tomto dokumentu jsem uvedla, že získaná data z rozhovorů budou využita pouze pro účely této práce, účast na výzkumu je dobrovolná, a mohou kdokoliv ukončit účast, zmínila jsem možnost neodpovídat na otázky, zaručila jsem anonymizaci jmen a mlčenlivost. Aktéři byli seznámeni s pořízením audionahrávky a o následném postupu zpracování získaných dat po skončení rozhovoru. Nabídnu byla také možnost poskytnout přepis rozhovoru a závěrečnou zprávu výzkumu. Všichni účastníci s výše uvedeným souhlasili, a svým podpisem stvrdili souhlas s účastí na výzkumu v rámci bakalářské práce. Jednu kopii obdržel účastník, druhou jsem si ponechala. V tomto dokumentu jsem také uvedla své telefonní číslo a emailovou adresu, pokud by se účastníci chtěli na cokoli zeptat nebo dovysvětlit.

Získaná data jsem uchovala v mém počítači, ke kterému mám heslo a přístup pouze já (Švaříček, Šedřová a kol., 2007). Zajistila jsem tak, aby se tato data nedostala do cizích rukou a nebyla zneužita (Hlad'o, 2011). Tyto data archivuji v digitální a audio podobě. Osobní údaje aktérů, se kterými jsem pracovala jsou věk, socioekonomický status, doba bydlení v Horních Měcholupech, typ vlastnictví bytu, dosažené vzdělání a pseudonymy. Snažila jsem se, aby nedošlo k žádnému propojení konkrétních osob se získanými daty. Jména a příjmení aktérů jsem anonymizovala tak, že jsem jejich pravá jména nahradila pseudonymem. Jména dalších osob, obvykle sousedů nebo vlastních dětí, zmíněných v průběhu rozhovoru jsem při transkripci označila slovem *soused*, *sousedka* nebo *syn* a *dcera*. Snažila jsem se tak docílit anonymity i všech ostatních osob, kteří neparticipují na tomto výzkumu.

Po předchozí konzultaci s vedoucí bakalářské práce, jsem se rozhodla neanonymizovat lokalitu a název sídliště Horní Měcholupy, stejně tak i konkrétní názvy míst, ulic či podniků. Domnívám se, že právě tato specifčnost je důležitá pro pochopení rázu samotného sídliště a jeho okolí. Ponechala jsem název sídliště i z toho důvodu, neboť samotná lokalita je místem, kde žijí tisíce obyvatel, a tedy nedojde k žádnému propojení aktérů s tímto výzkumem.

V souvislosti s výzkumem nebyli účastníci vystaveni žádné fyzické, psychické, sociální a jiné újmě (Reichel, 2009). Po celou dobu rozhovoru jsem se snažila vytvářet příjemnou atmosféru, aby se účastníci cítili bezpečně. Odlišila jsem myšlenky jiných autorů, které jsem řádně ocitovala v textu a uvedla je v seznamu požité literatury.

3. Empirická část

3.1. Reflexe domova

Aktéři reflektovali svůj postoj k domovu v několika rovinách. Domov může být pojímán z hlediska citové roviny jako sociální, kulturní a emocionální záležitost, tak i z roviny fyzické – v podobě konkrétní lokality či bytu (Duffková, 2008).

Jako dominantní a sdílené pojetí domova by se mohlo zdát ztotožnění domova s rodinou (ve smyslu aktuálně sdílených blízkých vztahů), tak s lokalitou, na níž se žití těchto vztahů váže. Takto uvažuje např. Jonáš:

- H.V: „*Co pro Vás znamená domov?*“
- Jonáš: „*Domov no...nejvíc ta rodina. V podstatě můžeme být kdekoliv, ale když tam nejsou lidi, který máme rádi, tak to není...takový*“.

Důležitost rodiny v životě Jonáše může dokládat i skutečnost, že se snažil ve svém zaměstnání zařídit tak, aby se večer mohl vracet „domů“, tedy za svou rodinou a být s ní v kontaktu: „*Když jsem někam jel za prací a nebyl večer doma...nevyhovuje mi to, radši vždycky domů, hned večer*“.

Podobně takto uvažuje i Monika; „*Hlavně rodina. Návrat k tý rodině, jako k těm lidem, který člověk má prostě rád, a ne vždycky to bylo jednoduchý, že jo, staly se různý věci v životě...a pak si toho i člověk víc váží, že se může vrátit za těma svejma lidma, do toho klidu, pohody no*“. Monika okrajově naznačila jednu skutečnost, o které se ve svém článku zmiňuje Gibas (2017). Autor upozorňuje na idealizované zakoušení domova jako veskrze pozitivní skutečnosti, které neodpovídá realitě (Gibas, 2017). Domnívám se, že aniž je to přímo vyjádřeno, aktérka poukazuje na ambivalentnost domova „za zavřenými dveřmi“.

V rozhovorech jsem zaznamenala, že za svůj domov pokládají aktéři primárně rodinu, kterou založili, tedy rodinu prokreační. To může dokladovat reflexe, kterou mi Jonáš během rozhovoru zmínil; „*Doma (pozn.: Opava, rodné město Jonáše) mám mamku a babičku, ale už tam nemám coby*“. Jeho domovem jsou v současnosti jeho blízcí – manželka a tříletá dcera, se kterými žije v Horních Měcholupech. Ostatně, jak Jonáš v rozhovoru pokračoval: „*...jako i ten barák, když to tak vezmu, tak i ti sousedi, to je taky...že se člověk s nima baví, tak je to jako...jako i...rodina*“.

Pro aktéry je také domov útočištěm a zázemím, kde se cítí v bezpečí a touží nalézt potřebný odpočinek. K přiblížení výjimečnosti takového místa použila Kamila metaforu jako „oázu klidu“. Kamila popisuje domov jako; „... *takovou oázu klidu, kam si chodím odpočinout, kam si chodím „vypnout“, no a samozřejmě, když tam nemám ty rušivé elementy (smích). No, já jsem ráda, když je doma klid, ticho, já si doma ani nepouštím televizi, když jsem sama, když manžel přijde, tak to hned pouští...*“ Domov je „*intimním místem k odpočinku, kde se člověk může skrýt před okolním světem a mít určitou míru kontroly v omezeném prostoru*“ (Seamon, 1979 podle Cresswell, 2004, str. 24, překlad autorky). Právě v prostorách svého bytu si může Kamila rozhodovat sama, co chce vykonávat ve své „oáze klidu“.

Jako další pojetí bylo ztotožnění domova v podobě konkrétního místa bytu a sídliště Horní Měcholupy. Pro Helenu znamená domov její byt a také katastrální území Horních Měcholup a blízkého okolí. Vztah k současnému místu domova je podle aktérky silnější než u místa svého rodiště: „*Jako asi je to (pozn.: domov) pro mě, primárně je to ten byt, to místo, který obýváme, ale je fakt, že ten vztah k té lokaci, kde už jsem 20 let, prostě nějakým způsobem mám a mám ho víc než k tomu místu, co jsem se narodila, joo... Takže jakoby spíš to místo toho bytu, ale určitě i ta lokace, nemyslím to přímo Prahou, že bych byla, že bych říkala, že Praha je to nejlepší, ale ta Praha pro mě není úplně to nejdůležitější jako spíš to místo, tady ty Horní Měcholupy a okolí*“.

Monika považuje za svůj domov sídliště Horní Měcholupy. Ve srovnání s jiným prostředím zde cítí pocit bezpečí a je s lokalitou sídliště detailně obeznámena: „*Mám pocit, že i po těch letech jsem tam strašně moc zvyklá. Prostě vím... jdeš domů a pomalu vím, kde je jakej kámen, kdy ostríhali jakej keř, nebojím se tam jít večer... což třeba nemůžu říct, když tady stojím na Nádraží Hostivař na 125 (pozn.: číslo autobusu) večer, tak to opravdu je strašný... ale to pak vystoupím v Měcholupech a už cítím ten pocit toho bezpečí, že to tam znám*“. Domov je dialektický proces setkávání materiální roviny a zkušeností člověka. Z narace aktérky se odráží časová rovina domova („*po těch letech jsem tam strašně moc zvyklá*“), tedy že domov se ustavuje postupně a nevzniká najednou (Gibas, 2017)

Různé představy lidí o domově dokazují to, že se jedná o široce rozmanitý jev. To, co domov představuje pro jednoho, nemusí nutně znamenat domov pro druhého (Sixsmith, 1986). Dalibor reflektuje: „*Domov pro mě znamená asi to moje bydlení, hudba, nějaká dobrá literatura, nějaký dobrý jídlo...*“.

Otázku domova, hledaného ideálu, řeší Kryštof, kterému je 24 let, žije celý svůj život se svými rodiči a bratrem v bytě na sídlišti. Svůj postoj k domovu reflektoval takto: „*Já mám pocit, že domov nemám...pro mě tadle otázka je stále otázka, na kterou se snažím přijít. A těžko říct, co pro mě znamená domov...pro mě to, kde bydlím, není domov*“. I to může být jeden z pohledů na domov, který „*nevyžaduje aktuální fyzickou přítomnost v místě, dokonce ani aktuální faktickou existenci tohoto místa. Můžeme pak uvažovat o domově ztraceném, ideálním či hledaném, domově jako budoucím ideálu, budovaném, ale dosud nenaplněném*“ (Vacková, Galčanová, 2014, str. 181).

Popisoval jisté napětí v souvislosti s jeho (ideálním) domovem; „*Protože domov by podle mého měl být úplně jinak postavenej, než ho mám já teďka, protože tady žiju s rodinou a vyrůstal jsem tady...*“. Ráda bych přiblížila, že „postavenej“ domov se v této konkrétní pasáži nemusel týkat toliko materiálních struktur domova jako obydlí, jako spíše vlastního prožívání a zakoušení, což může dokládat: „*(...) ale nemám pocit poslední roky, že bych to mohl nazvat místo, který je můj domov, takže spíše domovem jsem sám já pro sebe. Ale jako místo jako takový si přitom jako nepředstavím. Domov jsem já...*“.

Ačkoliv poukázal na neexistenci domova v jeho životě, sám sebe pokládá za svůj domov. Pro označení místa svého bydliště použil metaforu „základny“: „*...za poslední roky domov nemám, a spíš ho hledám, i když tady mám nějaký to zázemí – spíš místo domov, bych to nazval základna, do který se vždycky vrátím*“. V běžné řeči často bývá dům a domov zaměňovány (Vacková, Galčanová, 2014). Dále mi popsal své budoucí plány týkající se domova: „*Ale spíš jde o to, že domov jsem zatím já a domov si budu snad vytvářet někdy v budoucnu a je mi asi jedno kde...Ale ještě na to nejsem připravenej. Takže spíš vidím právě, že se budu chtít odstěhovat pryč do zahraničí a tam to zkusit*“. Domov je možné „*vytvářet a není vázán na nezaměnitelné místo a osoby*“ (Jandourek, 2001 podle Laštovková, 2007, str. 92).

3.2. Teritorializace identit

V této části operuji s teoretickým konceptem teritorializované identity autorky Marušky Svašek (2002), který pokládám za nápomocný pro pochopení vztahu domova ve smyslu fyzického místa, tedy jak a zda aktéři domov lokalizují.

3.2.1. Teritorializovaná identita

Karolína, která bydlí na sídlišti Horní Měcholupy od svého narození, ohraničuje svůj domov takto: *„Jako místo, jako celý tento okruh týdle Prahy 15, jako takový, to беру jako domov, protože, když to má člověk prochozený, tak samozřejmě si člověk hned vybaví byt, místo, kde bydlí. Ale já si spíš vybavím tu část (pozn. MČ P15), protože to mám spojený se všema těma vzpomínkama...“*.

V lokalitě Městské části Praha 15, kam katastrálně spadá území Horních Měcholup a Hostivaře, prožila téměř celý svůj dosavadní život. Navštěvovala zdejší mateřskou a základní školu, dále také volnočasové kroužky. Troufám si ke Karolíně přiřadit teritorializovanou identitu, neboť se domnívám, že cítí silný vztah k místu svého domova, kde žije od narození. Myslím, si, že je tato identita upevňována na základě vzpomínek, zážitků a společenských vazeb, což mohou dokládat následující úryvky: *„Já od malinka, asi od 3 let jsem tancovala, takže to mám spojený i s tím, že se s těma lidma setkáváme, a jako jsme tak jako v okolí všichni. A tím, že jako nejsem člověk, kterej by doma seděl na zadku a furt to tady procházím, tak proto to mám jako celou tu část, jako takovou“* nebo: *„(...) jelikož bydlím od začátku, tak i školku jsem měla blízko, tak i pak s těma lidma, co jsem chodila do školky, jsme v podstatě přešli na základní školu (...) ale vlastně i tréninky, co jsem tancovala, tak v podstatě všichni byli tady z Měcholup nebo Petrovic, takže v podstatě tady člověk setkává ty stejný lidi...“*.

Karolína v současné době pracuje v místě svého bydliště a přeje si v lokalitě zůstat žít nadále. Několikrát zdůraznila, že jsou pro ni vzpomínky spojené s lokalitou domova důležité: *„Takže i tak jsme přemýšleli, že když by šla část rodiny pryč, tak že bych tady chtěla zůstat v tom bytě, že mi to jako vyhovuje. (...) Já jsem takovej člověk, kterej je jako připevněnej na ty vzpomínky, takže i asi i kvůli tomu bych nechtěla jít úplně pryč. Nehledě na to, že naštěstí práci mám kousek ...“*.

3.2.2. Reteritorializovaná identita

Domnívám se, že reteritorializace byla u aktérů spojena s pořízením a získáním vlastního nebo většího bytu, ale také, že se nová lokalita stala místem pro počátek jejich rodinného soužití. To může ilustrovat Jonáš, který založení vlastní rodiny a pořízení bytu označil za jistý životní milník: „*Přišel jsem do Prahy vlastně s 'ničím' a dokázal jsem si vydělat na ten byt a teďka mám ženu, dítě, tak je to takový posun dost*“. Významné životní události jako sňatek a založení rodiny přispěly podle Svašek (2002) k integraci vysídlených Němců do nových lokalit a tamních komunit.

Jonáš popisoval, že ho s rodným městem spojují určité příbuzenské vztahy. Pro přehlednost znova uvádím úryvky, které jsem použila v předchozí kapitole: „*Doma (pozn.: Opava, rodné město Jonáše) mám mamku a babičku...*“, zároveň dodává: „*...ale už tam nemám coby*“. Za svůj domov pokládá Horní Měcholupy, kde plánuje žít i nadále: „*...jsme si teďka pořídili chatičku, takže maximálně se budeme stěhovat na chatičku, ale to má zatím čas... Jinak se nehodláme stěhovat*“. Svůj vztah k Horním Měcholupům shrnul v jedné a výstižné větě: „*Mám to tu rád...*“. Z výše uvedeného si troufám tvrdit, že Jonáš bez obtíží přijal novou lokalitu Horních Měcholup za svůj domov.

3.2.3. Deteritorializovaná identita

Eliška, rodačka z Karlových Varů, si nevytvořila hlubší pouto k současnému místu bydliště v Horních Měcholupech. Ke Karlovým Varům se vztahuje jako k domovu, ve kterém již fyzicky nebydlí. V průběhu rozhovoru vyjádřila několikrát lítost a stesk po svém rodném městě. Deteritorializovaná identita se pojí s opuštěním rodného města, se kterým má spjaté pozitivní životní momenty a nenavázáním hlubšího vztahu s lokalitou sídliště, postrádající městský charakter.

V její naraci vystupovalo rodné město Karlovy Vary jako domov, jenž má spojený se svým mládím, komunitou a městským životem: „*Víš, já, já jsem celej život žila v centru, to máš město, kde všichni se znají a ten život tam (pozn.: Karlovy Vary), to bylo takový – to jsme byli mladý, že jo – to byl život, jeden velkej mejdan by se dalo říct (...) mě chybí takovej ten život (...)*“. Původní či rodičovský domov se často jeví jako pozitivní, protože lidé mají tendence idealizovat minulost (Duffková, 2008).

Život v centru maloměsta nahradilo prostředí pražského sídliště Horní Měcholupy: „...tak jsem sžívala s prostředím a pořád mám v sobě, eh, takovýto, že na tom sídlišti nepatřím. To ti klidně řeknu narovinu. Nerada se tam vracím...ale to je asi tím prostředím, já z toho menšího města a vlastně z centra města, a manžel taky tak, tak bych ti asi řekla že to máme jen tak jako na přespání.“ Na problematiku vytvoření hlubšího vztahu k sídlišti poukazovala Zadražilová (2007), neboť se prostředí sídliště typicky vyznačují absencí estetické kvality a pouličního života, nadměrnou monofunkčností, nekvalitním technickým provedením apod. V běžné řeči pro sídliště nalezneme pejorativní označení jako jsou „králíkárný“ nebo „noclehárny“ (Musil, 1985).

Aktérka se pravidelně vrací do Karlových Varů, což mohou dokládat následující úryvky z rozhovoru: „...ale já jsem stejně pořád vracela do těch Varů jo“ nebo „...mě stejně a víš, no, mě to zas táhlo zas do Varů, do toho menšího“. V průběhu rozhovoru několikrát použila slovo „utěk“, což podtrhovalo absenci vztahu k současnému bydlišti: „(...) i když rodiče už nežijou, tak to je takový to moje, kam nejradši utíkám“. Snaží se trávit co nejméně času na sídlišti v Horních Měcholupech: „(...) když už je syn sám, žije s přítelkyní, tak bych řekla, že tam jsem tak půl roku z roku“ a dodala „...nedrží mě tu nic“. Touží se vrátit „zpátky domů“ do Karlových Varů: „...nežije se mi dobře v tom prostředí – pořád nejsem vžitá se sídlištem. Do dneška ne teda. A do stáří tam být nechci jo“.

Pro Kryštofa jsou Horní Měcholupy bydlištěm, nikoliv domovem: „Je to prostě někde, kde bydlím, ale domov je takový silný slovo“. Dále reflektoval: „Ale každá lokalita v člověku něco zanechá, takže tady místo ve mně něco nechalo, s tím, že jsem tady vyrůstal apod., ale třeba budu mít jiný vztah k sídlišti nebo k nějakým jiným formám bydlení – a ne jenom sídliště tady, ale třeba i sídliště jinde – takže k tomu budu mít vždycky jiný vztah než někdo, kdo vyrůstal na vesnici nebo někde v baráku, takže to beru jako samozřejmost, nevádí mi to. A má to svoje výhody, nevýhody...a tak.“

V předchozí kapitole jsem popsala, co pro Kryštofa znamená domov. Svěřil se mi, že svůj domov stále hledá, a poznamenal, že domov ve smyslu fyzického místa si nepředstavil: „(...) ale nemám pocit poslední roky, že bych to mohl nazvat místo, který je můj domov, takže spíše domovem jsem sám já pro sebe. Ale jako místo jako takový si přitom jako nepředstavím. Domov jsem já...“.

Koncept teritorializované identity podle Svašek (2002) vznikl na základě zkušenosti lidí se změnou a opuštěním domova. Nutno poznamenat, že se Kryštof doposud od rodičů

neodstěhoval. Deteritorializovaná identita je charakteristická tím, že jedinec považuje za svůj domov místo, ve kterém fyzicky nebydlí a nevytvořil si vztah k současnému bydlišti jako domovu (Svašek, 2002). Michal Lehečka (2013b) obohatil tento koncept o semi-deteritorializovanou identitu, která se vyznačuje tím, že „*současná lokalita je popisována ve smyslu úpadku a ztracených kvalit a identita tak vystupuje jako v podstatě deteritorializovaná*“ (tamtéž, str. 93). To považuji za inspirativní pojetí, které mi pomohlo uvažovat nad další prací s daty.

Z výše uvedeného se domnívám, že Kryštof do jisté míry naplňuje znaky deteritorializované identity – nepovažuje místo současného bydliště za svůj domov. Odlišností je, že se aktér nevztahuje k žádnému místu, které by považoval za svůj domov.

3.2.4. Vícenásobné identifikace

Svašek (2002) v souvislosti se svým výzkumem uvádí, že vícenásobná identifikace může zahrnovat prvky zmíněných tří identit, které jsem popsala v úvodu této kapitoly. Autorka přibližuje vícenásobnou identifikaci – vysídlení Němci pocíťovali intimní vazby ke svému původnímu domovu a zakoušeli pocity vykořeněnosti. Zároveň se paradoxně cítili jako doma v nových lokalitách, do níž byli nedobrovolně přesídleni.

Pro Dalibora probíhala deteritorializace na základě nedobrovolného vystěhování z pražských Vinohradů a aktér doposud zakouší pocity vyhnanství. Lze se domnívat, že reteritorializace byla spojena s koupí nového bytu na sídlišti Horní Měcholupy, a také pravděpodobně tím, že si po letech Dalibor přivykl k místu natolik, že jej nazývá svým domovem. Paradoxně tedy místo svého „vyhnanství“ nazývá domovem.

Významný časový úsek svého života prožil v pražských Vinohradech. Kvůli jistým právním záležitostem ohledně vlastnictví bytu se musel (nedobrovolně) odstěhovat: „*To je moje vesnice (pozn.: Vinohrady), vždyť jsem tam vyrostl, mám tam hromadu kamarádů, že jo, no, říkám to je jak vesnice, na Jiřího náměstí jsem chodil do školy, no mám tam spoustu známých... No, já tam jdu prostě jako domů*“.

Ve svém vyprávění označil za svůj domov Horní Měcholupy, ale také je přirovnal k Brixenu. Dalibor tímto narážel na motiv vyhnanství Karla Havlíčka Borovského, který byl deportován do Brixenu v Itálii: „*Jsem v 'Brixenu', docela jako v milým Brixenu*“. Dále popisoval: „*Tady to mám rád taky (pozn.: Horní Měcholupy), ale já jsem tomu původně říkal*

Brixen, jako Havlíček (...) čili já k tomu tady mám celkově hezkej vztah, prostě je to...tam, kde jsem vyhnán“.

3.3. Sídliště Horní Měcholupy očima aktérů

V následujících kapitolách chci nastínit, jakých podob nabývala lokalita zkoumaného sídliště skrze reflexe aktérů. Rozlišila jsem celkově tři dominantní období odrážející ráz prostředí sídliště. Díky tomu se mi podařilo vysledovat určitý specifický postoj aktérů, který shrnuji v závěru této části. Délku jednotlivých období jsem vymezila v časovém horizontu jednoho desetiletí. Důvodem bylo, že přibližně v každém desetiletí se odehrály významné události, které aktéři reflektovali, a tím i vytvářely jakýsi předěl. Kamila bydlí na sídlišti nejdéle, tedy od roku 1987. Na sídliště se průběžně do roku 1993 nastěhovali Eliška, Dalibor, Vlastimil a Monika. Na základě těchto skutečností jsem se rozhodla datovat první období od roku 1990, a tolerovat tříletý rozdíl u jednotlivých aktérů, protože jak se ukázalo, vzpomínky na sídliště měly podobné charakteristiky.

Dovolím si označit lokalitu sídliště Horní Měcholupy za určitý specificky sevřený městský prostor, který disponuje určitými atributy vesnice. Sídliště se nachází v okrajové části Prahy, mimo hlavní vytižené pražské dopravní tahy a sousedí s několika přírodními oblastmi.

Vlastimil komentoval nižší hustotu dopravy v lokalitě takto: „... *oproti Praze nebo i jiným sídlištím, jak jsem viděl, je tady větší klid. Protože to není na tom hlavním tahu jako. Když vezmete Prosek, tak tam je provoz, jak blázen. Nebo Barrandov jakbysmet. Já tam mám sestru, když to vidím, tak to je cvrkot. Ale ono je to taky díky tomu, že tu není tramvajová trať atd. Že sem zajíždějí jen ty autobusy. Takže ono to je docela dobrý, že sem nevede žádná tramvajová trať (...) pak by tady vyrostly administrativní budovy, a firmy se sem nastěhují...Ale tady moc firem není jako v okolí, ani administrativních jako. Je to tady takový sídlišťátko no“.* Dojíždění ze sídliště Horní Měcholupy do centra města (např. na Václavské náměstí) trvá městskou hromadnou dopravou přes půl hodiny. V této souvislosti se Dalibor vyjádřil následovně: *“No a ta doprava je sem velice dobrá, že jo, co si budem povídat“.*

Kryštofovi a Monice vyhovovala skutečnost, že se na sídlišti nenachází zastávka metra. Zdůvodňovali to tím, že mobilita a přítomnost lidí je díky tomu v lokalitě omezenější, což podle nich zamezuje shromažďování určitých osob (aktéři použili výrazy jako „divný existence“ a „socky“). Monika vysvětlovala: *„Já si myslím, že když je tam metro, na tom sídlišti, tak že už je to jako blbý no. Že se tam schází různý divný existence a tak“.* Kryštof podobně reflektoval: *„Ale na jednu stranu je to tu lepší, že je tu míň lidí, menší doprava aut*

a třeba i nějakých individuí, protože není na tomhle sídlišti metro (...) Jako mě to nevádí, nemuselo by být blíž (pozn.: metro). Podle mě je to úplně akorát, že kdyby tady bylo blíž, tak je tady víc těch socek. Já si myslím že to tak je, protože to metro vždycky přivádí do těch lokalit takový...zvláštní lidi a tohle sídliště, si myslím, je jedno z nejlepších v Praze“.

Helena stručně vyzdvihla přednosti lokality sídliště takto: *„... je to blízko té přehrady a lesoparku, takže si myslím, že i to je příjemný...že to máme jak kousek do centra, tak vlastně je to i kousek do přírody...“.* Jednou z možných výhod okrajové polohy sídliště je *„blízkost zón s přírodním charakterem na hranicích či za hranicemi města“* (Říha, 2007, str. 35), což Kryštof oceňuje: *„Nemám ani pořádně pocit že bydlím jako na sídlišti jako takovým, jako jiným...protože tohle sídliště je docela fajn, protože jsou fakt sídliště, kde je panelák na paneláku a vlastně není skoro žádná pořádná příroda, ale tady je vlastně přehrada i Hostivařský potok, a za sídlištěm je už konec Prahy...takže je to fajn v tomhleto (...) Dál je fajn, že to tady je skoro na konci Prahy, takže může dojít třeba někam, kde už ty paneláky nejsou vidět...Taky je tu třeba i ten Botič (pozn.: název potoku), a to jde taky vidět i z balkónu, že člověk kouká do dálky a ty paneláky nejsou vidět, že tam není další pořádný stavení a tak“.* Nelze generalizovat sídliště jako jednotný celek, protože v závislosti na různých faktorech jako je např. poloha, stáří, obyvatelnost se značně liší (Zadrazilová, 2007, str. 50).

Domnívám se tedy, že jistá oddělenost od rušného prostředí, které lze pozorovat v např. centru města, okrajová poloha sídliště a faktor blízké přírody, přispívá ke specifičnosti tohoto městského prostoru. Karolína konceptualizovala lokalitu sídliště jako vesnici: *„Přijde mi to jako klidnější část Prahy, ještě jako Praha, ale klidnější, není to tak šílený jako jinde no (...) ale pořád mi to přijde takový bližší k té vesnici, spíš než k tomu městu. Protože přece jenom tady ty lidi jako jsou na sebe zvyklejší, víc komunikují – třeba práce tím, že tady bydlím kousíček od toho domova důchodců, tak je běžný, že jdu a někdo mě začne zdravit, protože mě zná jenom od vidění, že si tě vybavují a prostě to není takový, že bych šla po centru a začala zdravit jako lidi 'Dobrý den', ale tady mi to přijde takový normálnější. Je to takový běžnější, že i ty lidi se mezi sebou – teda mi jako přijde, víc usmívaj, protože se relativně znaj, podle mě jako není tady takový strach jakoby o kontakt s tím cizím člověkem“.* Podobně reflektoval i Vlastimil: *„Jako by jel člověk za Prahu jo“.*

Aktéři porovnávali sídliště Horních Měcholup s jinými lokalitami. Do opozice vůči Horním Měcholupům byla stavěna sídliště Stodůlky, Hůrka nebo Butovice jako jakýsi

betonový protipól. Kryštof reflektoval: „*A i to uspořádání těch paneláků je fajn, že nejsou na sobě blízko, nějaký ty rozestupy, a mám i pocit, že jich tady není tolik jako třeba na Hůrce, tam ty paneláky jsou jeden vedle druhýho, jsou do sebe nějak různě zakřížený, že si lidi koukaj do oken, tady teda taky, ale není to furt tolik...*“

Odlišný postoj zastává Eliška a poukazuje na absenci městského charakteru sídliště: „*...mě chybí, takovej ten život – mě přijde že ty lidi ráno vypadnou z toho paneláku do práce, maximálně jdou nakoupit (...) náš syn utekl do centra (pozn.: centrum Prahy), on na tom sídlišti defacto vyrostl, ale žije v centru na Praze 1. To má blízko – jde do kavárny, jde do restaurace, do kina, je pravda že tam nemá kde zaparkovat, kde pořádně nakoupit, ale ten ruch. Ale ty sídliště byly stavěný, aby lidi měli kde přespat, ne, kde bydlet...*“. Eliška upozornila na to, že obyvatelé jsou nuceni dojíždět do jiných částí města, protože sídliště často nenabízejí možnost kulturního života: „*...chybí mi takový ty – i to setkávání anonymní s těma lidma. Že ty lidi mám okolo sebe, že je vidím, že jdeme s tou kamarádkou a jdeme si sednout támhle do kavárny, že můžeme jít do divadla, že prostě tohleto mi chybí*“.

3.3.1. Počátky na sídlišti Horní Měcholupy

Akteři Dalibor, Kamila, Eliška, Vlastimil a Monika byli jedni z prvních nájemníků, kteří se v letech 1987 až 1993 přestěhovali na sídliště. Monika svou zkušenost reflektovala následovně: „*No jako když jsme se tam prvně nastěhovali, tak jako se mi to nelíbilo, protože jsem nikdy nebydlela na takhle klasickém sídlišti, že jo (...)* Já jsem nikdy nežila na klasickém sídlišti, takže spíš mě vyděsilo takový to klasický sídliště – ještě tam byly rozestavěný nějaký věci, nějaký ty baráky a tak. Ale jako to, jsem si zvykla rychle...asi tak do půl roku“.

Kamila vzpomínala na lokalitu Horních Měcholup z dob, kdy sídliště neexistovalo: „*Vlastně já, když jsem bydlela v těch Vršovících, tak my jsme sem jezdili se školou, třeba tady jak je Erzet (pozn.: název sportovního areálu), jak je to rugby hřiště, tak sem jsme jezdili jako na branný cvičení, to byl vlastně takovej příměstskej tábor dřív, tam prostě nebyla ta hospoda, tam byly jen ty chatky a tak...Nebo jsme se s babičkou jezdily z těch Vršovic se koupat na přehradu a tady nebyl prostě žádný panelák. Tady prostě byly Petrovice, baráčky a konec. Takže vlastně já sem jsem jezdila z těch Vršovic jakoby na vesnici (smích). Takže mě nikdy nenapadlo, že tady budu někdy bydlet*“.

Sídliště Horní Měcholupy bylo vybudováno v místech, kde dříve stávala zástavba rodinných domů (Stezka historií, nedat.) a celá jeho infrastruktura se tedy stavěla od úplných základů. Výstavba sídlišť také nebyla obvykle doprovázena včasným zřízením občanské vybavenosti (Musil, 1985) a v naracích starousedlíků byly počátky bydlení na sídlišti spojovány s různými obtížemi.

Jednou větou by bylo možné výstižně shrnout počátky sídliště: „*No, nic tady nebylo*“, jak ostatně reflektoval Vlastimil. Dále pokračoval: „*Já jsem sem nechtěl (pozn.: přestěhovat se na sídliště), víte, jak to tady vypadalo??? Tady vedla jedna silnice, ta objížďka, jak je tady – to tu vůbec nebylo, tady byly stromy jenom. To byl park jenom, a tady vedla jedna silnice, jedna pošta a jedna hospoda, a to bylo všechno jako. Tady ty baráky, školky, nic tu nebylo!*“. Přes výše zmíněné nedostatky se Vlastimil na sídliště přestěhoval, neboť pro něj byla podstatná blízkost rodinných příslušníků: „*No a vzhledem k tomu, že manželka tady má rodiče, který bydlej támhle v těch prvních (pozn.: ukazuje směrem k panelákům), tak zvolila tohle jako (...) No, více méně, právě že to budeme mít blíž k rodičům. Já jsem tenkrát hodně pracoval a ona taky, takže holky (pozn.: dcery) hlídali rodiče*“. Blízkost příbuzných byla pro obyvatele sídlišť důležitá z důvodu vzájemné pomoci (Musil, 1985).

Kamila vzpomínala na problémy spojené s městskou dopravou a neuspokojivou nabídkou obchodů a služeb: „*No ten náš panelák už byl hotovej, ty ostatní ne, takže tady všude bylo bahno, vomláčený silnice, stavby všude, panelák naproti nám se dostavoval, jezdil tady jeden autobus, to byla 154 (pozn.: číslo autobusu), která jezdila 1x za půl hodiny, krámy tady skoro žádný nebyly, já už ani nevím, kam jsme chodili nakupovat... Asi tady už něco bylo, (pozn.: ukazuje na budovu), nějaká jídelna, nahoře byl nějaký disco bar nebo co to bylo, jinak tady možností moc nebylo. Já jsem vlastně dělala v centru, takže jsem z toho svým způsobem byla zoufalá, protože sem byla jako blbá doprava, nebylo tady jakoby nic, takže jsem do toho centra musela dojíždět no. Takže ze začátku jsem to vnímala dost skepticky*“.

Také v naraci Elišky byly počátky bydlení spojeny s nedostatečnou občanskou vybaveností a služeb: „*...nehleď na to, že ta infrastruktura v Měcholupech nebyla nic moc (...) Ale jinak tam nic jinýho nebylo – já si pamatuju dokonce, že i ta pošta byla dokonce vzdálená, někde až tam v Petrovicích, že jsem chodila na poštu, no nebylo to jednoduchý (...) Jinak tam nebyly žádný restaurace, v té době, dál kavárny, nepamatuji si na nic takovýho, kam by se dalo sednout*“.

Dalibor vzpomínal na počátky svého bydlení na sídlišti ve spojitosti se špatným technickým stavem svého bytu: „*To bylo hrozný – popraskaný zdi, teklo všude, špína tady okolo sporáku...všechno jsme museli odlouct, koupelna, a hlavně ta předsíň mělo takový to jádro umakartový (...)* No, a tak jsme to tady obezdili vlastně (...) No, takže tady to bylo v hrozným stavu, no. To se muselo všechno nějak...tady opravit a předělat, pak nám dělali ty okna, že jo – ty byly dřevěný, ty si vymysleli pěkně, vím že to dělali...Já nevím, jestli v únoru nebo březnu, ale vím, že ty okna vždycky vyndaly pryč a lital mi tu sníh! (smích)“.

Spokojenost se sídlištěm spoluurčuje úroveň bytů a domů (Musil, 1985).

3.3.2. Mezidobí

Období let 2000 až 2010, bylo v naracích aktérů charakteristické tím, že na sídlišti vzrostla kvalita a úroveň občanské vybavenosti. Došlo také ke změně vlastnických poměrů v podobě privatizace bytového fondu. S tím se pojila i změna sociální skladby obyvatelstva. V tomto období se na sídliště stěhuje Helena a Jindřiška. Aktéři Kryštof a Karolína se narodili v letech 1993 a 1996 a prožili větší část svého dětství v „mezidobí“.

Vlastimil popisoval zlepšení občanské vybavenosti v podobě pestřejší nabídky obchodů a zkvalitnění dětských hřišť s novými herními prvky: „*...to se postavila ta infrastruktura, pak tady postavili to nákupní středisko, tady u Varty, tam byla samoobsluha jediná. Pak tady postavili obchodák, takže tady se toho dělalo i dost pro děti, ty hřišťátka v meziblocích...Ty dětský hřiště vybavily, tenkrát to byly jen plácky...Za posledních pár let, je jako vybavený hřiště téma prolejškačkama...“.*

Podobně i Eliška a Kamila popisovaly zlepšení a postupné dovybavení sídliště v podobě nových restaurací, obchodů či sportovního střediska. Eliška vzpomínala: „*Vznikl jako by ten Albert (pozn.: název supermarketu), kterej má šílenou pověst, a pamatuji si, že nahoře byl nábytek, tam dneska je to využitý jako skladový prostory. Tak tady začaly jakoby vyrůstat nějaký ty restaurace...“.*

Městská část Praha 15 zajišťovala prodej nemovitostí v rámci privatizace bytového fondu. Prodej započal na přelomu nového tisíciletí. Bytové jednotky a další nemovitosti bylo možné odkoupit v etapách. To tedy znamená, že někteří obyvatelé mohli zakoupit bytovou jednotku dříve než jiní. Eliška byla v době psaní této bakalářské práce jednou z členů předsednictva společenství vlastníků jednotek a na privatizaci vzpomíná takto: „*My jsme*

byli v poslední zóně, a my máme ty byty odkoupený 7 let, 8 let, víc to není, co jsme si to mohli odkoupit. To nám milostivě dovolili, odprodávala MČ Prahy 15. Ale ty byty šly do privatizace, (přemýšlí)...je to 15 let dozadu (...)“. Dále zaznamenala v této době jisté úpravy okolních panelových domů a také na sídlišti přibyly nové budovy: „(...) když se byty dostaly do vlastnictví, tam byly družstevní byty, tak ty lidi začali opravovat, že jo, když se začali dělat fasády, tak to se začalo proměňovat...začaly se dostavovat nějaký domy...“.

Privatizace sídlišť napomohla odvrátit podobný vývoj jako v západní Evropě, kde se sídliště proměnila v ghetta (Gibas, 2019). Sídliště v zemích západní Evropy měly totiž charakter sociálního bydlení (Zadrazilová, 2013). Jindřiška a Eliška zaznamenaly změnu sociální skladby obyvatel v důsledku privatizace. Jindřiška popisovala: „*Určitě se tady vyměnilo obyvatelstvo, z větší části, jsem přesvědčena, že ty lidi, co tu byli a bydleli dříve, tak už jich je tady třetina, čtvrtina...zbytek, že jo, už je někde pryč, no myslím si, že v současné době, ale i když ono se to vyvíjí pořád, ale řekla bych, že jsou tady mladší lidé, takové ty mladé rodiny, že to se jako obměnilo, a ti méně přizpůsobiví občané – k tomu, že spousta bytů šlo do osobního vlastnictví, tak vlastně odešli, odstěhovali se někam, kde to není pro ně tak finančně náročný*“.

Eliška podobně vnímala společenskou proměnu v lokalitě sídliště: „*A tím se vlastně začaly ty baráky okolo nás měnit, že jo a začali se měnit i samozřejmě i ty lidi – někteří na to odkoupení neměli, tak skončili někde jinde nebo v menších bytech, nebo v nájemních domech, nebo ti, co dosáhli na hypotéky, tak to odkoupili (...)* Myslím, že se změnilo i sociální složení těch lidí, jak se začaly stavět ty nové domy, tak protože ty byty jsou opravdu drahý, tak se začali stěhovat i lidi, i který jsou bohatší...“.

3.3.3. Dnešní dynamický vývoj

Vysledovala jsem, že přibližně od roku 2010 docházelo k určitým změnám na sídlišti, které vedly ke specifickému postoji aktérů. Jako poslední z aktérů se na sídliště v roce 2016 přistěhoval Jonáš.

Jednou z významných změn v lokalitě sídliště byla nová výstavba sídliště, kterou aktéři reflektovali jako jakýsi „cizorodý“, ale nevyhnutelný fakt. Karolína popisovala, že v blízkosti jejího bytu byl vystavěn nový sídlištní komplex: „...*na druhé straně té Janovské, tak tam je celý nový sídliště, což teda je šílený, ale člověk si jako zvykl (...)* Já jelikož, bydlím

v té Janovské dlouho, tak i když máme okna do toho sídlišťátka, co jsou školky, ale na tu druhou stranu tam bylo pole, kus přírody, takže to zastavěli, takže to je pro mě z týdle strany jako šílenější, protože tam zase přibýly další budovy, v podstatě další snížení té zeleně, ale na druhou stranu je mi jasný, že tím pádem vlastně je tady další možnost bydlení“.

M. Halbwachs (2010) se věnoval problematice lidské paměti a definoval koncept kolektivní paměti. Hlavní myšlenka jeho teorie spočívá v tom, že paměť je sociálně podmíněna, tedy že vzpomínky daného člověka se vytváří v závislosti na skupině, ke které náleží a ovlivňuje tak jeho pohled. V souvislosti s pamětí a prostorem uvedl, že „...*existuje tolik možných interpretací prostoru, kolik je skupin*“ (Halbwachs, 2010, str. 223). Jednou z těchto skupin je městské společenství.

Domnívám se, že výstavba nového sídliště v bezprostřední blízkosti bytu Karolíny narušilo *“uklidňující dojem kontinuity“*, který pramení z trvalosti obydlí a jeho vzhledu (Halbwachs, 2010, str. 187). Právě proměny města dokážou zasáhnout do života obyvatel města *„více než ty nejzávažnější národní, náboženské nebo politické události“* (tamtéž, str. 201). Tyto skupiny obyvatel se vždy *„pokouší udržet tvar nebo obnovit svůj původní tvar ve čtvrti nebo ulici, které již nejsou dělány pro ni, avšak jsou na místě, které je původně její“* (tamtéž, str. 193). Proměny v prostředí sídliště reflektoval Dalibor s určitou nelibostí, protože mu dřívější ráz sídliště vyhovoval více: *„...ale todle bylo komornější sídliště, dneska už je to rozlezejší (...) Zaznamenal jsem, což mi nebylo moc milé, že se to (pozn.: sídliště) hrozně rozšířilo, že jo, ale to se rozšiřuje celá Praha, s tím se nedá nic dělat no...ale příjemný mi to teda moc nebylo, já to mám radši takový komornější prostředí“*. Dále jsem se konkrétně vyptávala:

- Dalibor: *„(...) to sídliště bylo příjemný, ale teď už teda není, ale bylo příjemnější...“*
- H. V.: *„V čem?“*
- Dalibor: *„Že to nebylo tak velký. Jo, tady to všechno postavili, jak je ten Kaufland, todlecto, to tam všechno dostavěli, že jo, tam nebylo v podstatě nic, tady nebylo taky nic na tom kopci (pozn.: ukazuje rukou směrem ke kopci z polohy bytu), pak tam postavili takový ty nízký, žlutavý domy, ty byly hezký docela, ale ty lidi si naběhli! Pak jim postavili před to další paneláky...“*

Jindřiška v souvislosti s novou výstavbou vyjádřila svou obavu, ale i pochopení: „(...) v poslední době mě to trošku vyděsí, když vidím, že se někde zase staví na nějaký ty travnatý ploše, ale na druhou stranu chápu, že je potřeba zas někde bydlet no (...) jsou místa, kde mi to nevadí a jsou místa, kde mám pocit, že se to zahustí, že se tam nebude volně dýchat, to je čistě subjektivní pocit“. Aktérka porovnávala sídliště Stodůlky a Horní Měcholupy, zaměřila se na zastavěnost panelové výstavby: „...třeba jako jsou Stodůlky a jiná část Prahy, tak to (pozn.: sídliště Horní Měcholupy) není ani tak zastavěné...a doufám, že ani nebude“. Jindřiška dále ve své naraci vysvětlovala: „Když procházím třeba téma Stodůlkama, tak tam jsou velký betonový bloky, mezi nimi není volná příroda, není nic, je tam asfaltová stání pro auta, betonový hřiště pro děti a jako nikde nic nevidíte...no to je asi ono, ten průhled někam dál. Jakmile někde zastavíte ty průhledy...z tohoto pohledu si myslím, že je jedno jestli takto bydlím ve sklepě nebo v domě...což tady pořád funguje, vidíte dál, vidíte dál mimo Prahu a na druhou stranu na výhledy do Prahy, kdy ty domy budou vysoký a budou se udržovat nějaký mezery, tak to bude pořád přijatelný. Jakmile se nějaká ta rovnováha poruší...“.

Vysledovala jsem určitý způsob, který si dovolím označit za vymezení skupin „my“ (starousedlíci) a „oni“ (noví obyvatelé). Jednalo se o vymezení na základě státní příslušnosti, což by mohl ilustrovat úryvek z rozhovoru s Monikou: „No myslím, že je tam teď dost hustá zástavba... Že tam postavili mnohem, mnohem víc těch – až tam ke Kauflandu – všude paneláky (...) No víc i ty lidi se znali, teď mi přijde, že je tam i dost Rusáků...z práce vím. Strašně jako“. Podobně popisovala také Kamila: „(...) složení lidí se po nějaký době dost změnilo, že jo. Což i tady vím, jak jsou tady ty nové baráky přes ulici, tak to prej hodně koupili ty byty Rusáci a začali to pronajímat“.

Na zvýšení hustoty obyvatel jako na jeden z následků nové výstavby poukazovali Vlastimil a Helena. Vlastimil popisoval: „Přistěhovalo se sem mraky lidí! Já si pamatuju, že když jsem šel na procházky se psem, to jsem chodil každý den, a šel jsem na přehradu – tady vrchem jo, tak já jsem nikoho nepotkal! To bylo docela příjemný, pes běžel volně, nikdo tam nebyl. Dneska tam je 300 psů na metr čtvereční! (smích). Když tady jdete, tak zakopáváte jeden o druhýho. Je fakt, že ty lidi se hodně obměnili. Tak za posledních...5 nebo 6 let, no“. Helena vzpomínala: „(...) přibyly tady paneláky, takže vlastně hustota obyvatelstva se zvýšila. Asi jako ze začátku jsem to vnímala, protože jsem dělala (pozn.: pracovala) v poliklinice, tam bylo čím dál víc lidí a neměli jsme je kam dávat“.

Helena přiblížila, jak vnímá hustotu obyvatel ve veřejném prostoru: „(...) určitě pozoruju, že se mnohem víc lidí pohybuje kolem toho sídliště...“. Aktérka zaznamenala nedostatek míst v mateřských školách v lokalitě sídliště, což také přisuzuje zvýšenému počtu obyvatel: „(...) ale určitě je to (pozn.: hustota obyvatel) problém třeba při zápisu dětí ve škole. To vím, že za mě to nebylo, a tím, jak je tady ta vyšší hustota celkově, a ten, ehh, babyboom, tak to si myslím, že působí negativně na umístění dětí do MŠ a ZŠ, to si myslím, že je poznat (...) vím, že sousedka – ta má dvě holčičky, 5 a 1,5 letou, vím, že ta má zas kamarády, ale když potřebujou tu 2 nebo 3 letou holčičku udat do školky, tak protože je listopadová, tak ji do té školky vlastně nevezmou na začátku roku, ani do těch 3 letech, což třeba za nás vůbec nebylo, prostě dítě bylo kdykoliv narození – byly mu 3 roky dovršený, prostě do školky, a vzali je – ať mladší nebo straší, ale teď s tím mají docela problém“. Je nutné poznamenat, že nedostatek míst v mateřských školách je současným problémem českého předškolního vzdělávání, nikoliv pouze sídliště Horní Měcholupy. Musil (1985) také upozorňoval na nedostatek míst v základních školách a mateřských školách v lokalitách sídlišť v Československu za dob socialistického režimu.

S výstavbou nových obytných souborů na sídlišti poukázala Karolína na problémy s parkovacími místy. Jedno z parkovišť sloužící všem obyvatelům sídliště bylo zčásti zbouráno, aby uvolnilo místo novým panelákům. Následně bylo zmíněné parkoviště určeno výhradně rezidentům této nové výstavby: „Vlastně jediná věc, nebo jedna z věcí co mě štvála, tak tím, že tam postavili nové paneláky, tak my pořádně nemáme, kde parkovat! Tady vlastně, ať už před náma, blízko té Janovské, to zabralo strašně těch míst a prostě... Teď tam jenom zaparkovat, to je šílený. To se pořádně nedá, nehledě na to, že když se postavil ten panelák před náma, tak...tam je problém v tom, že tam udělali celé jedno parkoviště, které bylo předtím normálně pro všechny, tak vlastně udělali čistě pro lidi z toho paneláku – nejen, že snížili o polovinu, ale tu jednu třetinu – to jsou místa pro rezidenty. Sami maj pod tím panelákem místo, kde mohou parkovat. Takže to je jedna z těch věcí, co si jako ještě vybavím, že to dobře není“.

Bylo by možné zvážit předpoklad, že jedním z možných následků zvýšené hustoty obyvatel na sídlišti by mohly představovat dopravní zácpy, jak Helena popisuje: „A co se teda ještě změnilo, když se k tomu vrátím zpátky, tak mě napadlo, a to ještě souvisí s tou hustotou obyvatelstva, ta hustota automobilový dopravy, že si třeba nepamatuju, že by tady byly zácpy, ale teď poslední 2 roky, jsou zácpy, jak směrem na Háje, tak směrem vlastně jakoby na Hostivař...to teda, před těma 5 lety nebejvalo. Syn, když jezdí do školy, na

gymnázium, na Budějovickou, už 6 let, a poslední roky ví, že když jede jako by ne na 7:45, ale když má od 8:30, tak musí jet dřív, protože už jsou zácpy, a to je teda jako opravdu poslední dva roky, že ty zácpy jsou tady víc než před těma 10 lety...“.

Domnívám se, že se postoj, o kterém jsem se zmínila v úvodu této části, dotýkal skutečnosti zachovat klidný ráz sídliště z dřívějších dob. Troufám si tvrdit, že se aktéři ve svých naracích vztahovali a opírali ve svých vzpomínkách o mezidobí, které porovnávali se současným rázem. Mezidobí bylo charakteristické zvýšenou úrovní a kvalitou občanského vybavení a služeb. V tomto období byly dávno překonány potíže z počátků sídliště. Prostředí, kde „*nic nebylo*“ (jak poznamenal Vlastimil) se proměnilo v sídliště, kde bylo již „všechno“, navíc v blízkosti přírodních oblastí, ale i dostupnosti do centra města.

Současnou podobu sídliště by bylo možné popsat jako lokalitu, kde se k jisté nelibosti obyvatel probíhá výstavba nových sídlištních komplexů. Dále přibývají jevy, na které obyvatelé nebyli doposud „zvyklí“, tedy zvýšená hustota obyvatel, dopravní zácpy, problémy s parkováním či s umístěním dětí do školských zařízení. Myslím si, že tyto změny do jisté míry „ohrožují“ ráz této „vesničkové části Prahy“, jak ostatně charakterizovala lokalitu sídliště aktérka Karolína. Z narací by bylo možné usuzovat, že aktéři mají zájem a jistou obavu o budoucí ráz sídliště, kde bydlí.

3.4. Společenský život sídliště

V této kapitole popisuji ráz současného společenského života obyvatel sídlišť. Přiblížím, jakou povahu mají dnešní sousedské vztahy v panelových domech, dále také vztahy a interakce s ostatními obyvateli sídliště.

Jedno z rozšířených tvrzení o sídlištích se týká problematiky sociální komunikace jako jsou pocity osamocení, povrchnost vztahů a anonymita. Tradiční obraz měst je charakteristický velkým množstvím styků lidí, jejichž vztahy jsou označovány jako krátkodobé či neosobní. Takový jednostranný názor opomíjí příležitosti k navázání vztahů skrze nejrůznější druhy činností a aktivit, neboť „*život ve městě neobyčejně rozšiřuje hranice i prostor možných lidských kontaktů*“ (Musil, 1985, str. 219). Do opozice se kladou osobní vztahy, jaké lze najít v maloměstech nebo na venkově, ovšem ani v takových společenstvech se všichni navzájem neznají (Musil, 1985). Lze tedy tvrdit, že anonymita není problémem výhradně sídlišť, které jsou součástí městského prostředí.

Vesnické sousedské vztahy jsou vyzdvihovány zejména pro informační funkci a vzájemnou pomoc, kterou bývá jedinec zavázán dostatečně oplatit. Vesnické společenství ovšem také doprovází tíha sociální kontroly a moci, což může ovlivňovat postavení člověka v dané obci (Kandert, 2004). Pétonnet (1996) poukazuje na onu tendenci idealizovat vesnické vztahy a vzory. Upozorňuje na to, proč by město jako takové nemohlo mít vlastní ráz sociability. Anonymita sice města ovládá, ale určitým způsobem „chrání“ jednotlivce a je jednou z podmínek soužití takové masy obyvatel. Autorka obhajuje to, že lidé ve městech neodmítají kontakty, a nějakým způsobem se vždy nakonec seznámí.

3.4.1. Sousedské vztahy

Sousedské vztahy aktérů v panelovém domě nabývaly různé intenzity a podob. V mém výzkumu byly zachyceny vztahy ceremoniální, solidárnosti a přátelství (Turowski, 1976 podle Musil, 1985). Zaznamenala jsem též vztahy, o kterých se domnívám, že by se mohlo hovořit jako o konfliktních.

Monika a její sousedské vztahy by mohly naplňovat znaky ceremoniálního vztahu, který je charakteristický vzájemnou výměnou pozdravů či krátkými rozmluvami (Musil, 1985). Aktérka se sousedy jen pozdraví a o navázání hlubšího vztahu neusiluje: „*Je fakt, že asi v*

tom vhodě se s nikým jako nebavím – spíš se jen pozdravíme, usmějeme se, ale jako nic. Jako že bychom se navštěvovali, to ne. Ani na to v podstatě nemám čas no...“.

Podobně Kryštof popisoval svou zkušenost – své sousedy nezná a nemyslí si, že by v jeho životě existoval nějaký sousedský vztah: *„Sousedí jsou ok, ale ty sousedi v blízkosti jsou...neznám je, nemůžu říct, že bychom se nějak stýkali, bavili, nebo že by tady byl nějaký sousedský vztah, to ne (...) Občas se stane, že přijdou zaklepat, že třeba něco potřebujou, a tak podobně...(odmlka)...protože jsem docela hlučnej soused (smích). Takže to se občas stane, sousedský vztahy jsou na bodu mrazu, občas teda...mrzne“.* Se sousedy se pozdraví, ale dále je neoslovuje, což rovněž očekává od druhých: *„Nemám pocit, že bych si s nimi měl co říct. Jsem takovej, že vyloženě si žiju svůj vlastní život a to, že někdo žije za třicetimetrou zdí mě nezajímá. Protože si žiju ve svém bytě a ostatní nekontaktuju a nechci, aby mě kontaktovali, a samozřejmě když je potkám, tak je pozdravím apod., ale to je asi všechno, co se týká komunikace, pokud teda není nějaký konflikt“.*

Vztah se sousedy, s nimiž Karolína a její rodina sdílí stejné patro v panelovém domě, byl charakteristický vzájemnou pomocí a troufám jej označit za vztah solidárnosti (Musil, 1985). Vzájemnou pomoc si prokazovali v hlídání dětí a nyní donáškou nákupu. Aktérka nastínila pozitivní sousedské soužití: *„My v tom paneláku žijeme od té doby, co ten panelák postavili, že jsme skoro snad první nájemníci. A my jsme jako jedno z mála pater, který se vlastně ty lidi neměnili. Takže tím pádem my máme tu komunikaci se sousedama naproti skvělou“.* Důvěra k sousedům přerostla do takové míry, že si společně vyměnili klíče od svých bytů – za účelem případné pomoci. Karolína vzpomínala na to, jak ji v dětství hlídala nebo pomohla paní souseďka, když si zapomněla klíče od bytu: *„V rámci dobrých vztahů, že jako, máme klíčky od susedů, to samý – susedi maj klíčky od nás, kdyby jako cokoliv se stalo. Že, kdyby cokoliv se stalo – já třeba jako malá jsem si častokrát zabouchla klíče, nebo jsem je prostě nechala někde, vím, že jsem třeba čekala u susedů nebo mi souseďka šla otevřít, takže to si myslím...že ne všude by bylo normální! (smích)“.*

Karolína popisovala, že takový sousedský vztah je budován na základě dlouhodobé známosti a důvěřování, protože rodiny spolu sousedí téměř třicet let: *„Je to jako ‘tady vám dávám klíče od bytu’, ale to jakoby těm lidem prostě věříš. Takže víš, že by ti tam sami nevlezli, a tak no. Asi je to tím, že tam bydlí relativně ti stejní lidi, asi když by se změnili, tak to neuděláš, ale tím, že jsme tam relativně pořád starousedlíci stejní, a vlastně oni nás viděli od těch nejmenších (pozn.: od narození), tak je to proto, že tam takovej vztah je no.“*

V současné době Karolína těmto sousedům pomáhá s nákupy, a dodává: „*Já si myslím, že lidi tady (pozn.: ve vchodě) pořád dost využívají toho, že se mezi sebou znají. Že když i v těch uplynulých měsících (pozn.: období pandemie koronaviru) se projevilo, že když mě viděla sousedka, tak jsem jí došla na nákup, pro léky, když bylo potřeba, a takhle to funguje i normálně (...) už i předtím, ale tímhle to bylo o trochu zvýšený, protože přeci jenom některý ty lidi jsou přece starší, a ne všechno úplně zvládnou sami*“.

Z výše uvedeného by bylo možné se domnívat, že sousedské vztahy mají doplňující a výpomocný charakter (Musil, 1985). Přesto se může takový vztah změnit i v přátelství. V naraci Dalibora dominantně převládá ceremoniální typ vztahů. Sám několikrát zdůraznil, že v domě, kde bydlí, nikoho nezná. Poukázal na to, že v prostorách panelového domu nejsou příležitosti k hlubšímu navázání komunikace: „*Tak já je moc neznám, oni se tady míjej, jak se jezdí výtahem...Tak tady s tím pánem naproti se akorát pozdravíme (pozn.: soused v protějším bytu)*“. Vzápětí začal popisovat svůj vztah se svou sousedkou: „*Já mám tady dobrej vztah se sousedkou tady dole (pozn.: nižší patro), to jsou takový hodný lidi - jako paní, babička a synáček...*“ Lze se tedy domnívat, že tento vztah mezi sousedkou a Daliborem je vztahem přátelství či kamarádství, neboť spolu tráví volný čas a vzájemně se aktivně navštěvují: „*No s těma mám docela jako přátelskej vztah, že si jdem popřát na Vánoce, nebo paní přijde něco poradit, dáme si třeba kafe, že jo, to jako jo, to dneska psala, jestli budu doma, jestli se může zastavit, tak se zastaví...*“. Přítomnost přátel na sídlišti patří „*k důležité části sociální komunikace*“ (Musil, 1985, str. 238).

V mém výzkumu se ukázalo, že není vždy pravidlem, že přátelské kontakty obyvatel sídlišť jsou rozvinutější, čím je daný panelový dům starší (Musil, 1985). To by mohla ilustrovat skutečnost, že Vlastimil bydlí ve stejném panelovém domě 28 let a se svými sousedy se zdraví pouze u výtahů: „*V podstatě se zdravíme u výtahů (smích). To je tak celý jako. Je fakt, že ty lidi se hodně obměnili. Tak za posledních...5 až 6 let, no – jak byla ta privatizace*“.

Kamila rozděluje své sousedy do dvou skupin. První skupinu tvoří bezproblémoví starousedlíci, ke kterým se hlásí. Do druhé skupiny spadají novousedlíci, jejichž chování kritizuje: „*...s těma novýma se jako přistěhovávaj nebo přistěhovali, spíš mladší, tak ty jsou, mi jako přijdou bezohledný jo. Že nezdravěj, nepodrží vám dveře, prostě, já jsem děti vždycky učila, ať zdravěj, že jo, každýho, no jenže, když mi holka řekne, že jí 3x nikdo neodpověděl, tak jí říkám, tak se na to vykašli. Pak se to stalo i mě. Třeba když vidím, že jde paní s taškama,*

tak jí podržím dveře, ale některý ty mladý prostě... No nejenže vám ty dveře nepodržej, ale ani nepozdravěj a já si pak říkám jako – sakra, já tady už bydlím 30 let, já tady nebudu dělat nějakýho kašpárka jako, to oni jsou tu nový, tak ať se podle toho chovaj“.

Vysledovala jsem několik sporů se sousedy, které Kamila výstižně popisuje jako: „*No tak to jsou prostě ty úskalí panelákového žití“*. Spory se týkaly chování „nových“ sousedů, nikoliv „starousedlíků“. Reflektovala těžkosti týkající se hlučného chování sousedů, které je slyšet z okolních bytů: „*Pán vedle, jak máme ložnici, tak tam má posilovnu, tak už od 5 od rána posiluje, tak to slyším činky a takový ty lana, jak lítaj. Nad nima tam zase bydlí Poláci, nějaký Polák, Polka a ty maj malý děti, a ty tam lítaj a to jsou rány jsou jako neskutečný“*. Kamila se snažila tyto obtíže řešit osobně, ale k nápravě nebo k spolupráci ze strany dotyčných sousedů nedošlo: „*No to jsem je jednou chytla (pozn.: mluvila se sousedy), a to jsem prosila, jestli by to nemohli nějak zmírnit, protože oni si prej doma hrajou na honěnou mi říkala (pozn.: polská sousedka), tak mi říkala, že se mám odstěhovat, pokud se mi to nelíbí. Tak no, a pode mnou teďkon zas bydlí Ukrajinci, ty se tam zas hádaj spolu, minule jsem myslela, že on jí tam chce zabít“*. Do slovních hádek se nechce pouštět, protože se obává zhoršení celé situace: „*A když se pak s nima chcete pohádat, no tak to bude asi ještě horší, že jo, takže je to lepší tou domluvou, ale ne na každého to platí“*.

Sousedské konfliktní prostředí se ale může změnit v harmoničtější. Jindřiška popisovala svou zkušenost, kdy docházelo k ničení vybavení domu, rušení klidu či krádežím: „*Byli tam nějakí konfliktní lidé, co prostě pořádali některý večírky, občas se stalo, že byly vyražený dveře, občas nějaké krádeže v kočárkárně...což si myslím, že v současné době už se vůbec neděje“*. Současný ráz sousedských vztahů se zlepšil díky tomu, že se „problémoví“ sousedé odstěhovali. Jindřiška poznamenala, že současné sousedské soužití pomalu nabývá obrysy komunity: „*Myslím, že se z toho domu stává trošku jako komunita, ještě sice ne, ještě to má hodně daleko, ale už ty lidi jako o sobě vědí a nějak se respektují, jako zdá se mi, že...že jim dochází, že je potřeba žít nějak společně, a ne každéj zvlášť a za sebe“*.

Na tomto místě bych chtěla nastínit dynamiku sousedských vztahů, která se odráží ze správy společenství vlastníků jednotek, jenž budu dále označovat zkráceně „SVJ“. Aktérky Kamila a Eliška zastávají funkci jako členky představenstva, ale v rozdílných a samostatných SVJ. Vedení představenstva SVJ obstarává správu, údržbu a provoz panelových domů, které spadají pod jejich působnost. Eliška mi sdělila, že pravidla, normy

a stanovy jsou představeny a odsouhlaseny vlastníky jednotlivých bytových jednotek na schůzích pořádané SVJ.

Obě aktérky spojuje to, že začaly vykonávat svou funkci po prosebné žádosti jiného člena z představenstva SVJ, neboť nikdo z obyvatel panelového domu nebyl ochoten funkci převzít. Kamila popisovala: „*Takže jsme tam (pozn.: představenstvo SVJ) vlastně jakoby 3 ženský, ale jsme tam vlastně proto, že to nikdo vlastně nechtěl dělat. A nechtěly jsme to nechávat jakoby nějaký správní firmě, abychom to nemuseli platit nějaký správní firmě, že si to můžeme dělat sami no...*“.

Zmíněné aktérky vstupují (a musejí vstupovat) do přímé komunikace a konfrontace se sousedy, spadající pod dané SVJ. Náplní funkce Elišky je administrativa, dohled nad úklidem v domech a na dodržování norem a klidného soužití v jednotlivých vchodech. Kvůli své funkci se setkává s různými, často negativními reakcemi od sousedů, ačkoliv daná pravidla sami (většinově) odsouhlasili: „*Pořád chodíš a defacto ty lidi (pozn.: sousedé) peskuješ, je to takový za dobrotu na žebrotu – víš, že si je i znepráteliš, protože jim musíš říct 'nevrtejte v neděli', ale oni musej vrtat v neděli, a hned jsem špatná já, že jo*“. Chování sousedů vůči osobě Elišky bývá v některých případech útočné: „*Často mě tu lidi (pozn.: sousedi) zastavujou kvůli nesmyslům, že prostě jsou schopní (pozn.: slovně) útočit, že prostě...chybí mi ta anonymita, že jdu kolem domu a křičí na mě sousedka*“.

Kamila popisovala podobnou zkušenost jako Eliška. Sdělila mi, že uvažuje o odchodu z představenstva SVJ: „*No a pak jsme se jako shodly (pozn.: členky) no, že nás to štve, protože se na to asi vykašleme*“. Její motivací, že ve funkci nadále zůstává, je starost o řádné hospodaření a směřování SVJ: „*No, protože si člověk říká, že než aby to dělal někdo jinej, a třeba by ty peníze nedej bože zpronevěřil, což není jako úplně... (pozn.: není v pořádku). Takže je lepší být radši v tom centru dění než to nechat na někom a čekat co bude. Ale jinak svým způsobem je to prostě žrout času – záleží, co je potřeba udělat no*“.

Musil (1985) se zabýval otázkou lokálních skupin v prostředí sídlišť. Členové takové lokální skupiny „*jsou ve vzájemných sociálních vztazích a mají určité společné a mnohočetné zájmy především proto, že užívají společně prostor a zařízení občanského vybavení v okolí bydliště*“ (Musil, 1985, str. 227). Předvídal, že společně s nově vybudovanými sídlištními celky (s ohledem na dobový kontext se jednalo o 70.-80. léta 20. století) by mohl vzniknout nový typ lokálního společenství, jehož jakýmsi odrazovým můstkem měla být tehdejší bytová družstva. Z narací aktérů jsem nevysledovala, že by byli

členy takového typu lokální skupiny, nebo se věnovali jiné zájmové aktivitě v souvislosti s lokalitou sídliště, kromě aktivity v rámci SVJ.

3.4.2. Vztahy a interakce s ostatními obyvateli sídliště

Musil (1985) upozornil na nepřiměřenou generalizaci toho, že by ve městech existovaly pouze slabé sociální svazky. Jedním takovým protiargumentem mohou být rodinné a příbuzenské vazby v lokalitě sídliště. Vysledovala jsem, že Monika, Kamila a Vlastimil mají v místě svého bydliště své příbuzné, se kterými jsou v kontaktu. Kamila popsala svou zkušenost: „*No a asi před 5 rokama se vedle nás přistěhoval manželův bratranec, takže i s těma se jakoby stýkáme*“.

Sousedství v lokalitě sídlišti bylo důležité „*pro méně pohyblivé složky obyvatelstva*“ (Musil, 1985, str. 229), jako jsou rodiče s malými dětmi nebo senioři. Jonáš, který byl v době výzkumu na rodičovské dovolené popsal, že se seznámil s rodinou bydlící na sídlišti, která má podobně starou dceru: „*Oni maj (pozn.: známí z jiného paneláku) stejně starou dcerku, tak jako to jo, to jsme se začali bavit, a takhle když se potkáme venku*“. Sídliště plní především funkci bydlení, a většina ekonomicky aktivních obyvatel odjíždí za prací do jiné části města, čímž se sídliště během dne „*vylidní*“, a opadne tak šance navázat nové kontakty, což Jonáš popisuje následovně: „*V podstatě dopoledne tady skoro nikoho člověk nepotká...Když jdeme do parku (pozn.: Hostivařský lesopark) tak tam se občas někdo najde*“. V této souvislosti uvedu úryvek z rozhovoru s Kryštofem, který dojíždí za prací a do školy a s obyvateli se setkává minimálně: „*(...) na tom sídlišti se zas tolik úplně nepohybuju, že bych každej den někam chodil, do nějakých víc společenských míst, jako je třeba, nevím, Albert (pozn.: název supermarketu), nebo nějaký restaurace, to chodím fakt málo a s těma lidma nemám ani tolik možnost se setkat. Takže teda tady na sídlišti mám jenom jeden aktivní kontakt, ale většinou jenom ta rodina*“.

Podobně také Helena, matka dvou dětí, vzpomínala na krátká seznámení a konverzace s ostatními rodiči na dětských hřištích v lokalitě sídliště: „*Člověk se sejde na hřišti, a i třeba, když se neznáte, ani ze školy nebo ze školky, tak ty děti si sednou nějakým tím způsobem, a pak se člověk začne bavit, takže to jsem asi navazovalo (pozn.: známostí) hodně...*“. Lidé kontakty ve městech neodmítají a jsou jim otevřeni v určitém rozsahu (Pétonnet, 1996).

Obyvatelé sídlišť měli obvykle v místě svého bydliště někoho, koho považovali za dobrého přítele (Musil, 1985). Eliška popisovala, jak se seznámila se svou nejlepší kamarádkou: „*Syn začal chodit do školy (pozn.: do jedné ZŠ na sídlišti), tam jsem našla spoustu kamarádek z řad rodičů. Dokonce, jedna ta maminka, mi vlastně zůstala dodneška a řekla bych, že jsme nejlepší kamarádky*“. Aktérka mi také sdělila, že její kamarádka bydlí nedaleko jejího bytu, a tráví spolu volný čas. Podobně i Kamila má známé z řad obyvatel sídliště: „*Ale třeba naproti v baráku jsou vlastně jakoby známí, tak s těma se jako kamarádíme, na to se samozřejmě nabalili další známí, který známe...*“.

Aktéři Helena, Jonáš a Kamila navazovali nebo navazují krátké rozmluvy s ostatními obyvateli sídliště při venčení psů. Pétonnet (1996) popisuje, že venčení psů ve městě je jednou z příležitostí, kdy anonymita města ustupuje do pozadí. Lidé spolu prohodí pár slov nebo se jejich konverzace týkají psů a znají se tzv. „od vidění“. Helena komentuje: „*Když máte toho psa, tak jdete se psem, tak samozřejmě potkáte ty lidi, řeknete 'vy máte hezkýho psa!', že jo, jak je starej, co to je za plemeno, takže člověk navazuje, že jo ještě když ti pejskaři choděj, tak se vlastně potkávaj ve stejnou dobu, většinou, takže to se navazujou docela dobře ty kontakty se psy*“. Z tohoto úryvku je možné tvrdit, že „*anonymita nemůže odolat nehybnosti*“ (Pétonnet, 1996, str. 110).

Vlastimil, Helena a Monika pracovali v lokalitě sídliště Horní Měcholupy. V době výzkumu zde pracuje pouze Karolína. Moniku si někteří obyvatelé sídliště spojují s její bývalou prací ve službách, neváhají ji oslovit a prohodit několik slov: „*...ale spoustu lidí mě zná z té práce, že mě třeba zastavěj na ulici, pozdravěj mě, zeptaj se mě, jak se maj, ale jsou to většinou lidi, který jsou spojený s tou prací, že si mě prostě pamatujou...Přijde mi to i milý, že si mě pamatujou, i když tam už nejsem (pozn.: aktérka změnila zaměstnání)*“.

Další rovinnu společenského života na sídlišti mohou představovat společenské akce a aktivity, neboť napomáhají „*k vytvoření sídlištního kolektivu*“ (Musil, str. 256). Jsou to aktivity či akce, které mají spíše vedlejší roli v životech aktérů. Jedná se o jednodenní události, které pořádají a organizují místní podniky nebo instituce a přispívají k setkávání obyvatel. Příkladem mohou být zážitkové dny pro děti, pálení čarodějnic či různé typy koncertů. Helena popisovala, že občas navštíví pořádané akce na sídlišti: „*Občas, teda když jsou tady (pozn.: na sídlišti) v létě nějaký programy, tak sem někdy zajdu, když si vzpomenu...Já už nevím, jak se to přesně jmenuje, ale tady v létě bývá nějaký koncert, ehm...oslava Prahy 15 (pozn.: přesný název je Dny Prahy 15) nebo něco takovýho? Tak to*

sem někdy zajdu a myslím, že tady byly adventní vánoční koncerty, tak když mám čas, tak sem taky někdy zajdu a na chvíličku se zastavím“.

3.5. Místo a sídliště

Vysledovala jsem několik skutečností, o nichž se domnívám, že napomohly aktérům utvořit „místo“ z prostoru sídliště v pojetí Tima Cresswella (2004). Je nutné zohlednit, že *„významy, které lidé připisují místům mohou být velmi osobní a spjatý s životním příběhem daného jedince – místo, kde jsme se zamilovali, nebo kde jsou naši milovaní pohřbeni, nebo místo, kam jsme chodili do školy“* (Cresswell, 2020, str. 117, překlad autorky). Myslím si, že těmito významnými pojítky může být získání vlastního bytu či možnost lepšího bydlení, seznámení s budoucím manželem a vyrůstání v lokalitě sídliště.

Získání vlastního bytu či možnost lepšího bydlení je určitá významná životní stabilita, protože *„vše, co souvisí s bydlením, je pro lidi velmi důležité a blízké, protože jde o základní lidskou potřebu, která je navíc úzce spojena s jejich pocity bezpečí, s jejich úsilím o vytvoření domova a s tvorbou životního prostředí vlastními prostředky a podle vlastních představ“* (Musil, 1985, str. 41-42). Helena a její manžel získali byt na sídlišti Horní Měcholupy jako svatební dar. Myslím, že byt a sídliště se staly místem pro začátek jejich nové společné životní etapy: *„Takže, vzhledem k tomu, že manžel pochází tady odsud (pozn. Horní Měcholupy), on se tady vlastně narodil, a jeho babička tady měla byt, ale pak nám ten byt přenechala (...) Tak tím jsme to měli jednoduchý v tom výběru, byli jsme s tím spokojení...Měli jsme těsně před svatbou, takže jsme za to byli rádi a víc jsme neřešili“*.

Monika se na sídliště přestěhovala se svou matkou do většího bytu. Krátce na to se zde seznámila se svým současným manželem, který také bydlel na sídlišti Horní Měcholupy a brzy na to spolu začali spolu bydlet. Myslím si, že pro Moniku seznámení s manželem prohloubilo význam místa sídliště: *„Ale jako to, jsem si zvykla rychle (pozn.: na nové prostředí sídliště) ...asi tak do půl roku. Do toho hrálo i to, že jsem poznala manžela, že jo, a odvíjely se od toho hezký věci“*.

Domnívám se, že pro Kryštofa a Karolínu sídliště Horní Měcholupy představuje místo dětství a vyrůstání. Kryštof reflektoval: *„Tak mi to (pozn.: život na sídlišti) přišlo úplně v pohodě, vždycky mi to přišlo v pohodě (...) po čas mého života, toho dětství, dospívání a teď tý dospělosti, tak mi vlastně tady nic nechybí. Jsem v pohodě“*. Oba spojuje to, že v místě svého bydliště navštěvovali mateřskou a základní školu, a tím se k místu pojí další rozmanité vzpomínky, aktivity a sociální kontakty. Prostřednictvím míst lidé obývají svět, orientují se v něm a rozumí mu (Gibas, 2017). Karolína několikrát zdůraznila, že její vzpomínky jsou propojeny s lokalitou sídliště natolik, že by se nerada stěhovala (viz kapitola 3.2.1).

Závěr

V této bakalářské práci jsem se snažila zjistit, co pro obyvatele sídliště Horní Měcholupy znamená domov, a jak nahlíží na sídliště, kde bydlí. Výzkum jsem realizovala pomocí polostrukturovaných rozhovorů, které se uskutečnily v červnu 2020. Počet aktérů činil 10 osob, z toho 6 žen a 4 muži. Věkové zastoupení aktérů bylo v rozmezí 24 až 78 let.

Domov byl aktéry pojímán v několika rovinách. Aktéři ztotožňovali domov s rodinou, ve smyslu blízkých vztahů s rodinnými příslušníky, které mají rádi a váží si jich. Dále byl domov tématizován v prostorovém smyslu, jakožto konkrétního místa bytu a sídliště, kde bydlí. S konceptem teritorializované identity od M. Svašek (2002) jsem se snažila přiblížit, jak a zda aktéři lokalizují svůj domov ve smyslu fyzického místa. K přispění toho, zda aktéři přijali lokalitu současného bydliště za svůj domov hrálo podstatnou roli několik faktorů. Jednalo se o to, zda se zde narodili nebo přistěhovali, zda si dokázali vytvořit hlubší vztah s okolním (materiálním) prostředím a s druhými lidmi.

Zajímalo mě, jakých podob nabývalo sídliště Horní Měcholupy skrze reflexe aktérů. Chronologicky jsem rozlišila tři období, které ilustrují onen ráz sídliště. Prvním obdobím byly „počátky“, které byly charakteristické řadou potíží spojených s výstavbou sídliště a citelně se odrazily v každodenních životech aktérů. V naracích aktérů bylo sídliště popisováno, jako nedostavěné a bez kvalitní občanské vybavenosti. V druhém období, které jsem nazvala „mezidobí“ byly již překonány potíže z dob „počátků“. Na sídlišti vzrostla úroveň občanského vybavení, služeb a dopravní dostupnosti. Během procesu privatizace bytového fondu zde došlo ke změně sociální skladby obyvatel. V současné době zde přibývají nové sídlištní komplexy, společně s jevy, na které aktéři nebyli doposud zvyklí. Za významný poznatek této práce považuji vysledovaný postoj aktérů, který se dotýkal skutečnosti zachovat ráz sídliště z „mezidobí“, neboť současná výstavba do jisté míry „ohrožuje“ klidné prostředí sídliště.

Dále jsem se zaměřila na současný společenský život v prostředí sídliště. Popsala jsem, jaké druhy vztahů aktéři mají se svými sousedy. Jednalo se o vztahy ceremoniální, solidárnosti, přátelství. Dále jsem vysledovala vztahy, které by bylo možné označit za konfliktní. Aktéři mají v lokalitě sídliště příbuzné a kamarády. Jistou formou sociální interakce mohou představovat náhodná setkání při venčení psů nebo krátkodobá seznámení

děti a jejich rodičů na dětských hřištích. Společenské události konané v místě sídliště mají v rovině společenských vztahů jen vedlejší roli.

Seznam literatury

- Augusta, P., 2003. *Kniha o Praze 15: Hostivař, Horní Měcholupy a okolí*. 2. rozš. a upr. vyd. Praha: MILPO MEDIA.
- Cresswell, T. 2004. *Place: A Short Introduction*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Cresswell, T. *Place*. In: Kobayashi, A. (ed), 2020. *Encyclopedia of human geography*. Vol. 2 Oxford: Elsevier. s. 117-124.
- Creswell, J., 2012. *Educational research: planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*, 4. vyd. Boston: Pearson.
- ČSÚ, 2013. *Statistický lexikon obcí České Republiky 2013*, Praha: ČSÚ ve spolupráci s Ministerstvem vnitra ČR, k 1.1.2013.
- ČSÚ, Krajská reprezentace hl.m. Praha, 2003. *Sčítání lidí, domů a bytů 2001 Praha 15*. Praha: ČSÚ, k říjnu 2003.
- Disman, M., 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Duffková, J. 2008. *Domov*. [online]. Dostupné z: <https://jana-duffkova.webnode.com/sociologie-zivotniho-stylu/state-a-jine-texty/>
- Gavora, P., 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido.
- Gibas, P. 2017. *Domov jako konceptuální rámec, téma i výzkumný terén: vývoj i současná podoba studií domova*. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 53 (02), s. 241-268.
- Gibas, P., 2019. *Privatizace sídlišť odvrátila vznik ghett*. *MF Dnes – Praha*, Praha: Mafra a.s. datum 28.3., č. neuvedeno, s. 18.
- Halbwachs, M., 2010. *Kolektivní paměť*. Praha: Slon
- Hlad'o, P., 2011. *Úvod do pedagogického výzkumu pro učitele středních škol*, 1.vyd. Brno: Mendelova univerzita, s. 131. Dostupné z: <https://dl1.cuni.cz/mod/resource/view.php?id=392504>
- Hrůza, J., Zajíc, J. 1996. *Vývoj urbanismu II. díl*. Praha: Vydavatelství ČVUT.
- Illner, M., 2008. *Čím byla, jsou a čím se mohou stát naše sídliště*. *Beton, Technologie, Konstrukce, Sanace*. 8 (3), s. 6-8.
- Informační web a občasník pro Prahu 15 a okolí, nedatováno. *Stezky historií (brožura)*. Zveřejněno: 9.7.2019. Dostupné z: <http://www.izitrainfo.cz/index.php/historie-prahy-15/221-stezka-historii-prahy-15-hostivar-a-horni-mecholupy>
- Kandert, J., 2004. *Každodenní život vesničanů středního Slovenska v šedesátých až osmdesátých letech 20. století*. Praha: Karolinum
- Koukalová, Š., *Hromadná bytová výstavba 70.let v severních Čechách*. In: Hubatová, L., Říha, C. (eds.), 2007. *Husákovo 3+1: bytová kultura 70. let*. Praha: VŠUP. s. 76.
- Laštovková, J. „Doma“ v pohraničí. In: Houzvička, V., Novotný, L. (eds.), 2007. *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí. Sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. s. 85-94.
- Lehečka, M. 2013a. *Sídliště současné a minulé: Proměny pražského sídliště Stodůlky očima jeho obyvatel*. *Slovenský národopis / Slovak Ethnology*, 61 (4), s. 352.

- Lehečka, M. 2013b. Faraonci: Místo prostor a lokální identita obyvatel sídliště Stodůlky. Praha: FHS UK. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/52603>
- Lux, M., a kol. 2005. Standardy bydlení 2004/2005: Financování bydlení a regenerace sídlišť. Praha: Sociologický ústav AV ČR
- Maier, K., 2003. Sídlíště: problém a multikriteriální analýza jako součást přípravy k jeho řešení. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 39 (5).
- Městská část Prahy 15, 2020. Hlasatel. č. 7+8, 22.6.2020. Dostupné z: <https://www.praha15.cz/archiv-casopisu-hlasatel/ds-1012/p1=1475>
- Městská část Prahy 15, 2021. Hlasatel. č. 3, 1.3.2021. Dostupné z: <https://www.praha15.cz/archiv-casopisu-hlasatel/ds-1012/p1=1475>
- Musil, J., a kol., 1985. Lidé a sídliště. Praha: Svoboda.
- Musil, J., Urbanizace českých zemí a socialismus. In: Horská, P., Maur, E., Musil, J., 2002. Zrod velkoměsta: Urbanizace českých zemí a Evropa. Praha: Paseka. s. 237-297.
- Pétonnet, C., 1996. Anonymita aneb ochranná slupka. In: Cahiers du CEFRES 10, s. 105-121. Dostupné z: http://www.cefres.cz/pdf/c10/pettonnet_1996_anonymita_ochranna_slupka.pdf
- Reichel, J., 2009. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha: Grada.
- Říha, C., V čem je panelák kamarád: Kvantitativní ohledy kvalit české panelové výstavby 70. let. In: Hubatová, L., Říha, C. (eds.), 2007. Husákovo 3+1: bytová kultura 70. let. Praha: VŠUP. s. 35.
- Sixsmith, J., 1986. The meaning of home. An explanatory study of enviromental experience. Journal of environmental psychology. 6(4), s. 281-298.
- Skřivánková, L., Rozumět sídlištím. In: Švácha, R., Novotná, E., Jirkalová, K. (eds.), 2016. Paneláci 1: padesát sídlišť v českých zemích: kritický katalog k cyklu výstav Příběh paneláku. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum. s. 9-11.
- Smíšek, O., Téma předměstí z technického pohledu: V Československu používané panelové soustavy. In: Hubatová, L., Říha, C. (eds.), 2007. Husákovo 3+1: bytová kultura 70. let. Praha: VŠUP. s. 65-74.
- Strauss, A., Corbin, J., 1999. Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. Brno: Sdružení Podané ruce.
- Sunega, P., Kostecký, T. 2007. Prostředí sídlišť v ČR a v zahraničí: vybrané aspekty sociální udržitelnosti. Příspěvek přednesený na konferenci URBES 2007. Praha, Masarykova kolej ČVUT.
- Surynek, A., Komárková, R., Kašparová, E., 2001. Základy sociologického výzkumu. Praha: Management Press.
- Svašek, M. 2002. Narratives of „Home“ and Homeland: The Symbolic Construction and Appropriation of The Sudeten German Heimat. Identities: Global Studies in Culture and Power, 9 (4), s. 495-518.
- Šimáček, P., a kol., 2015. Humanizace postsocialistických sídlišť – směřování k lepší kvalitě života. Životné prostredie. Bratislava: Ústav krajinej ekológie Slovenskej akadémie vied, 49 (2).
- Špaček, O., 2012. Česká panelová sídliště: faktory stability a budoucího vývoje. Sociologický časopis/Czech Sociological Review. 48 (5).
- Švaříček, R., Šedřová, K., 2007, Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál.

Temelová, J., a kol., 2011. Housing Estates in the Czech Republic after Socialism: Various Trajectories and Inner Differentiation. *Urban Studies*, 48 (9), s. 1811-1836.

Vacková, B., Galčanová, L., Prostory domova. In: Matoušek, R., Osman, R. (eds.), 2014. *Prostor(y) geografie*. Praha: Karolinum. s. 167-187.

Zadražilová, L. 2013. Když se utopie stane skutečností. Praha: Uměleckoprůmyslové museum.

Zadražilová, L., Domov na sídlišti: mýtus nebo realita?. In: Hubatová, L., Říha, C. (eds.), 2007. *Husákovo 3+1: bytová kultura 70. let*. Praha: VŠUP. s. 39-56.

Zandlová, M., nedatováno. E_Úvod do společenskovedních metod: Rozhovor [online]. Praha FHS UK. Dostupné z: <http://moodle.fhs.cuni.cz/enrol/index.php?id=614>